

Як захистити журналістів та інших медіаучасників?

Рада Європи
DGI(2020)11

Посібник з імплементації
Основних вказівок Рекомендації
CM/Rec(2016)4 щодо захисту журналістики
й безпеки журналістів та інших медіаучасників

Публікація співфінансується
Європейським Союзом

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Оригінальна назва:
HOW TO PROTECT JOURNALISTS AND
OTHER MEDIA ACTORS? Implementation guide
to Recommendation CM/Rec(2016)4 on the
Protection of journalism and safety of journalists
and other media actors

Текст розроблено та використовується з
дозволу Ради Європи. Текст цього документа
публікується за домовленістю з Радою Європи,
проте є виключною відповідальністю
перекладачів.

Цей переклад підготовлено за фінансової
підтримки Європейського Союзу та Ради
Європи. Його зміст є виключною
відповідальністю Ради Європи і не обов'язково
відображає погляди Європейського Союзу.

Дозволяється відтворення уривків публікації
(до 500 слів) за умови некомерційного
використання, збереження цілісності тексту,
контексту та надання повної інформації, яка не
повинна жодним чином вводити читача в оману
щодо характеру, обсягу чи змісту тексту.
Необхідно обов'язково зазначити джерело
тексту : «©Рада Європи, рік видання».

Усі інші запити щодо відтворення або
перекладу цієї публікації або будь-якої її
частини повинні адресуватися Директорату
комунікацій Ради Європи (F-67075 Strasbourg
Cedex або publishing@coe.int)

Обкладинка й оформлення: Рада Європи
Фото: Shutterstock
© Рада Європи, травень 2021.

Всі права захищено. Надано ліцензію від
Європейського Союзу на відповідних умовах.

Посібник перекладено та надруковано у межах
Проекту «ЄС та Рада Європи працюють разом
для підтримки свободи медіа в Україні», що
має на меті зміцнити роль медіа, їхню свободу
та безпеку, а також суспільного мовлення як
інструментів для досягнення консенсусу в
суспільстві.

ЯК ЗАХИСТИТИ ЖУРНАЛІСТІВ ТА ІНШИХ МЕДІАУЧАСНИКІВ?

**Посібник з імплементації
окремих тем компонентів «Захист» та «Судове
переслідування» Основних вказівок Рекомендації
СМ/Рес(2016)4 щодо захисту журналістики й безпеки
журналістів та інших медіаучасників
DG1 (2020) 11**

Зміст

I. Вступ та методологія.....	3
II. Аналіз обраних сфер компонента «Захист» Основних вказівок Рекомендації СМ/Rec(2016)4.....	5
A. Механізми раннього попередження та швидкої відповіді, а також заходи із захисту для безпеки журналістів (пункти 8-10 Рекомендації).....	5
a. Показники.....	5
b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела.....	6
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	8
d. Пропозиції щодо імплементації.....	14
B. Навчання щодо захисту журналістів (пункт 12 Рекомендації).....	16
a. Показники.....	17
b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела.....	17
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	19
d. Пропозиції щодо імплементації.....	20
C. Дискримінаційне чи необґрунтоване застосування законодавства чи санкцій з метою примусу до мовчання журналістів та інших медіаучасників (пункт 13 Рекомендації)	21
a. Показники.....	22
b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела.....	23
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	29
d. Пропозиції щодо імплементації.....	30
D. Роль журналістів та інших медіаучасників, що висвітлюють демонстрації та інші події (пункт 14 Рекомендації).....	33
a. Показники.....	33
b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела.....	33
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	35
d. Пропозиції щодо імплементації.....	36
E. Ворожість до журналістів та ставлення їхньої роботи під сумнів з боку державних органів.....	37
a. Показники.....	38
b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела.....	38
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	39
d. Пропозиції щодо імплементації.....	41
III. Аналіз обраних сфер компонента “Судове переслідування” Керівних принципів до Рекомендації СМ/Rec(2016)4.....	43

A. Вимоги до ефективного розслідування й оперативні вимоги щодо припинення безкарності (пункти 17-22 та 24-25 Рекомендації).....	43
a. Показники.....	44
b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела.....	45
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	51
d. Пропозиції щодо імплементації.....	56
B. Засоби правового захисту, які доступні журналістам і їхнім сім'ям.....	58
a. Показники.....	58
b. Довідкові матеріали та інші відповідні джерела.....	58
c. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері.....	58
d. Пропозиції щодо імплементації.....	60
Додаток.....	61

I. Вступ та методологія

Напади на журналістів та інших медіаучасників – особливо серйозне порушення прав людини, оскільки такі дії не лише спрямовані на окремих осіб, але й позбавляють інших права на отримання інформації, що обмежує суспільні обговорення, які є основою плюралістичної демократії. У відповідь на тривожний неприйнятний рівень загроз журналістам і представникам медіа в Європі, а також з урахуванням руйнівного впливу на функціонування демократичного суспільства у квітні 2016 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію CM/Rec(2016)4 «Щодо захисту журналістики й безпеки журналістів та інших медіаучасників» (надалі – Рекомендація CM/Rec(2016)4, або Рекомендація)¹. Рекомендація – єдиний міжнародний документ, який надає державам-учасникам вичерпні керівні вказівки щодо запобігання, захисту, судового переслідування, поширення інформації, освіти й підвищення обізнаності з метою забезпечення ефективного захисту журналістики й безпеки журналістів та інших медіаучасників.

Попри цей важливий стандарт ситуація з безпекою журналістів, на жаль, продовжує погіршуватися. До кінця 2019 року Платформа Ради Європи для захисту журналістики та безпеки журналістів (надалі – Платформа) зареєструвала 652 повідомлення, при цьому за винятком 2017 року щорічна кількість інцидентів зростала. Майже половину всіх повідомлень було віднесено до «категорії 1», що охоплює найбільш серйозні та руйнівні порушення свободи медіа, як-от убивства та прямі загрози життю, фізичні напади, застосування насильства, тривале незаконне позбавлення волі або тюремне ув'язнення і самовільне закриття медіа. Загалом у державах – учасницях Ради Європи було вбито 26 журналістів. Постійна націленість на журналістів та інших представників медіа демонструє гостру потребу в подвоєнні зусиль із метою запобігання, захисту та притягнення до відповідальності за такі вбивства.

У той час як Рада Європи постійно працює над імплементацією Рекомендації CM/Rec(2016)4, підтримуючи органи державної влади шляхом за допомогою заходів зі співпраці та реагуючи на виклики, що постають перед свободою медіа та безпекою журналістів, зберігається нагальна потреба у більш стратегічному та систематичному виконанні Рекомендації. Отже, Керівний комітет Ради Європи з питань медіа та інформаційного суспільства (CDMSI) розробив Стратегію з реалізації Рекомендації CM/Rec(2016)4, одним із ключових компонентів якої є цей Посібник з імплементації.

Цей документ покликаний допомогти державам-учасникам у реалізації обраних напрямів захисту та притягнення до відповідальності згідно з Керівними принципами, що містяться в Додатку до Рекомендації, і надати рекомендації іншим зацікавленим сторонам, як-от журналістам та іншим медіаучасникам². Крім усього іншого, Посібник призначений для підтримки держав-учасниць у розробці на основі Рекомендації Ради Європи CM/Rec2016(4) і чинних практик держав – учасниць Ради Європи та інших юрисдикцій спеціальних національних планів дій із безпеки журналістів, що забезпечують всеосяжну й ефективну програму дій із пріоритетами, які ґрунтуються на терміновості, й достатніми ресурсами для їх реалізації.

Пріоритетні сфери було визначено під час спільних консультацій із громадянським суспільством і асоціаціями журналістів за допомогою анкети з урахуванням пріоритетів, установлених різними органами/департаментами Ради Європи, які працюють у сфері

¹ Європейський суд з прав людини неодноразово визнавав, що окремі громадяни, неурядові організації, інформатори та науковці поряд із професійними журналістами та медіа можуть зробити вагомий внесок у публічне обговорення, тим самим відіграючи роль, яка аналогічна або рівнозначна традиційній ролі офіційно зареєстрованих медіа та професійних журналістів.

² Керівні принципи містять вказівки для держав-учасниць щодо того, як виконувати їхні зобов'язання щодо ефективного захисту журналістики, безпеки журналістів та інших медіаучасників.

безпеки журналістів і захисту журналістики.

Отже, для кожної пріоритетної тематичної сфери, визначеної в межах компонентів «Захист» та «Судове переслідування» Рекомендації CM/Rec2016(4), Посібник з імплементації:

- **визначає індикатори захисту журналістики та безпеки журналістів й інших медіаучасників** із метою отримання базової інформації, яка дасть змогу оцінити прогрес у виконанні Рекомендації;
- **надає довідкову інформацію**, зокрема й посилання на практику Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) та інші джерела;
- **окреслює цінні практики в цій сфері**³, що виникли до теперішнього часу, враховуючи внесок як журналістів та журналістських асоціацій, так і держав-учасниць⁴;
- **надає пропозиції органам державної влади** щодо можливих шляхів імплементації Рекомендації, зокрема у співпраці з іншими відповідними партнерами;
- **пропонує інструмент самооцінювання для держав-учасниць** у формі опитувальника, щоб допомогти їм переглянути стан імплементації Рекомендації відповідно до їхньої юрисдикції (див. Додаток).

³ Цінні практичні підходи, що містяться в цьому посібнику з імплементації, не мають на меті бути повними, а їхні наслідки та функціонування не були особисто випробувані та вивчені Секретаріатом Ради Європи.

⁴ Цінні практичні підходи держав-учасниць були доведені до відома Секретаріату відділу ЗМІ та Інтернету Ради Європи за допомогою анкет у 2016 і 2019 роках.

II. Аналіз обраних сфер компонента «Захист» Основних вказівок Рекомендації СМ/Рес(2016)4

A. Механізми раннього попередження та швидкої відповіді, а також заходи із захисту для безпеки журналістів (пункти 8-10 Рекомендації)

8. Законодавство, яке визнає злочином насильство щодо журналістів, необхідно підкріплювати системою, яка забезпечить його застосування, і механізмами компенсації постраждалим (та їхнім сім'ям), що будуть ефективно діяти на практиці. Необхідно сформулювати чітке положення про тимчасовий захист у формі запобіжних/попереджувальних заходів для тих, хто зіткнувся з погрозами насильства.

9. Державні органи зобов'язані запобігти правопорушенню або зупинити його щодо осіб, якщо вони знають або здогадуються про існування **реального та безпосереднього ризику для життя або здоров'я** цих осіб, що виник унаслідок злочинних дій третьої сторони, а також ужити заходів у межах своїх повноважень, які, будучи належним чином оцінені, мають допомогти уникнути ризику. Для цього держави-учасниці повинні вжити належних превентивних оперативних заходів, як-от: надання поліцейської охорони, особливо якщо про це просять журналісти чи інші медіаучасники, або добровільна евакуація у безпечне місце. Ці заходи повинні бути ефективними та своєчасними, розробленими з урахуванням специфічних гендерних небезпек, із якими стикаються журналістки та інші медіаучасниці.

10. Держави-учасниці повинні сприяти створенню та підтримці діяльності механізмів раннього попередження і швидкого реагування, таких як гарячі лінії, інтернет-платформи чи цілодобові пункти звернення у надзвичайних ситуаціях, медіаорганізаціями чи організаціями громадянського суспільства, щоб гарантувати наявність у журналістів та інших медіаучасників негайного доступу до засобів захисту, коли їм щось загрожує. Якщо такі механізми створюються й керуються державою, вони повинні бути під прискіпливим наглядом громадянського суспільства та гарантувати захист викривачам інформації і джерелам, які хочуть бути анонімними. Державам-учасницям рекомендовано повністю підтримувати й співпрацювати з Платформою Ради Європи для захисту журналістики та безпеки журналістів, і отже, допомагати посилювати спроможність органів Ради Європи попереджати й ефективно відповідати на погрози й насильство щодо журналістів та інших медіаучасників.

a. Показники

Ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
Загрози насильства Реальний і безпосередній ризик життю або здоров'ю журналістів, викривачів інформації та інших медіаучасників	<ul style="list-style-type: none">• Існують запобіжні/попереджувальні форми тимчасового захисту.• Доступні механізми раннього попередження та швидкого реагування, такі як гарячі лінії або онлайн-платформи.• Організована та забезпечена ефективна співпраця з Платформою для захисту журналістики та безпеки журналістів.

	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечений захист життя від реальних та безпосередніх ризиків шляхом: <ul style="list-style-type: none"> - надання ефективного та вчасного захисту з боку поліції з урахуванням специфічних гендерних загроз, із якими стикаються журналістки та інші медіаучасниці; - доступності схем зі зміни місця перебування, будинків безпеки та притулків; - створення комплексних механізмів національного захисту, де це можливо. • Забезпечення фінансової підтримки навчання із безпеки, створеного спеціально для журналісток та інших медіаучасниць. • Існують інші належні заходи, що мають на меті захист.
--	--

в. Довідкові тексти та інші відповідні джерела

Статистика

Дослідження «Журналісти під тиском»⁵ підкреслює, що понад третина з 1000 опитаних у ході дослідження журналістів та інших авторів новин вважають, що не існує ефективних засобів, за допомогою яких вони можуть повідомляти про загрози. Серед тих, хто зазнав погроз та незаконного втручання⁶, 57% не повідомили про це поліцію, а з тих, хто про це повідомив, 23% не були задоволені реакцією правоохоронців⁷. Головною причиною неповідомлення про випадки незаконного втручання, за словами журналістів, була необізнаність про існування таких механізмів. Журналісти стверджували, що не існує «конкретного механізму чи органу для повідомлення про такі випадки», «системи захисту» або «ефективного цілісного процесу». Недостатня обізнаність щодо належних механізмів повідомлення про незаконне втручання ускладнюється тим фактом, що журналісти не довіряли тим механізмам, які вже існували, і внаслідок цього вони побоювалися дій у відповідь. Недостатня довіра до цих механізмів у деяких випадках також була спричинена невдалими спробами у минулому повідомляти про незаконне втручання⁸.

Тимчасовий захист

Мета запобіжної/попереджувальної форми тимчасового захисту полягає в тому, щоб запропонувати швидкий засіб правового захисту для журналістів та інших медіаучасників від випадків насильства, забороняючи, стримуючи або посиляючись на певну поведінку

⁵ [«Журналісти під тиском, незаконне втручання, страх та самоцензура в Європі»](#), Мерилін Кларк та Анна Греч, 2017 р., Рада Європи.

⁶ У дослідженні незаконне втручання визначається як «дії та/або загрози для фізичного та/або морального здоров'я журналіста, які чинять втручання у журналістську діяльність. Вони можуть набувати форми фактичного насильства або будь-якої форми надмірного тиску (фізичного, психологічного, економічного або правового характеру) і можуть здійснюватися державними службовцями чи посадовими особами, іншими впливовими особами, рекламодавцями, власниками видань, редакторами та іншими особами».

⁷ [«Журналісти під тиском, незаконне втручання, страх та самоцензура в Європі»](#), Мерилін Кларк та Анна Греч, 2017 р., Рада Європи, ст. 9.

⁸ Там само, ст. 37.

винуватця. Керуючись положеннями статті 53 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (надалі – Стамбульська конвенція), для забезпечення ефективності запобіжних/попереджувальних форм тимчасового захисту вони повинні надавати негайний захист і бути доступними без тривалих судових розглядів або надмірного фінансового чи адміністративного навантаження на постраждалого. Крім того, ці приписи повинні видаватися негайно за запитом з боку однієї сторони, і вони мають бути доступними незалежно від інших судових проваджень чи на додачу до них. Також для будь-якого порушення таких приписів варто передбачити ефективні, пропорційні та переконливі санкції.

Механізми раннього попередження та швидкого реагування

Гарячі лінії (прямі 24/7 телефонні лінії) – одна з форм механізму раннього попередження/швидкої відповіді, що забезпечує негайне та безпечне спілкування у надзвичайних ситуаціях.

Співпраця з Платформою Ради Європи для захисту журналістики та безпеки журналістів

Метою Платформи Ради Європи для захисту журналістики й безпеки журналістів є створення механізму раннього попередження та швидкого реагування для негайного надання журналістам доступу до органів влади та заходів захисту. Зокрема, вона є інструментом для посилення здатності реагувати з боку органів Ради Європи та покращення співпраці й координації з іншими міжнародними організаціями. Платформа дозволяє партнерам (НУО/журналістським асоціаціям) надсилати повідомлення про загрози, які підлягають верифікації відповідно до їхніх процедур та стандартів. Якщо обставини дозволяють це зробити, Рада Європи та держава-учасниця, про яку йдеться у повідомленні, що розміщене на Платформі, можуть публікувати звіти про вжиті заходи відповідними органами та установами у відповідь на таке повідомлення. Платформа також допомагає Раді Європи виявляти тенденції та надавати належні відповіді щодо політики у сфері свободи медіа.

Захист життя від реального та безпосереднього ризику

Журналісти й інші медіаучасники, чиї життя або фізична недоторканність перебувають під реальною чи безпосередньою загрозою, повинні мати швидкий доступ до правоохоронних органів і/або спеціальних механізмів захисту/безпеки.

Ефективний і вчасний поліцейський захист

Стаття 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – Конвенція) охоплює як заборону на умисне та незаконне позбавлення життя, так і позитивне зобов'язання держави вжити заходів для збереження життя у разі неминучого ризику. Це позитивне зобов'язання означає, що держава у межах своєї юрисдикції повинна вжити оперативних запобіжних заходів для захисту життя осіб, коли вона знає або повинна знати, що існує реальний і безпосередній ризик для життя особи чи осіб унаслідок злочинних дій третьої сторони.

Оцінюючи поінформованість державних органів про будь-який такий ризик для життя, суд може враховувати, якою мірою державні органи, такі як прокурори, повинні були знати про вразливу позицію журналістів щодо влади (наприклад, через збільшення кількості смертей чи тілесних ушкоджень журналістів у цій країні).

Наприклад, у справі «Дінк проти Туреччини»⁹, що стосувалася вбивства журналіста Гранта Дінка, який став об'єктом значної ворожості з боку радикальних націоналістів, спричиненої його газетними статтями про турецько-вірменські відносини, ЄСПЛ постановив, що сили безпеки можуть вважатися такими, що були поінформовані про ворожість щодо Г. Дінка, а також що правоохоронні органи були поінформовані про реальну та неминучу загрозу вбивства, але не вжили належних заходів для захисту його життя¹⁰. Відповідно ЄСПЛ визнав порушення статей 2 та 10 Конвенції.

Отже, належні оперативні запобіжні заходи передбачають захист із боку поліції або добровільну евакуацію в безпечне місце. Програми захисту, які здійснюють правоохоронні органи, повинні йти паралельно зі швидким розслідуванням отриманих погроз/скоєння актів насильства. Вони повинні розглядатися як тимчасові заходи для забезпечення фізичної безпеки журналістів та інших медіаучасників протягом часу, необхідного для здійснення судових проваджень, метою яких є притягнення винних до відповідальності.

Відповідно до Принципу 17 Рекомендації CM/Rec(2016)4 системний гендерно чутливий підхід також є необхідним у контексті оперативних запобіжних заходів, спрямованих на запобігання та подолання цих специфічних небезпек, таких як гендерно зумовлені погрози, (сексуальна) агресія та насильство. У зв'язку з цим стаття 19 Стамбульської конвенції передбачає, що жертвам варто надавати інформацію про різні види служб підтримки та про правові заходи, доступні у випадках насильства щодо жінок. Це передбачає надання інформації про те, де і яку саме своєчасну допомогу можна отримати, тобто в той момент, коли це необхідно жертвам.

Програми переселення, безпечні будинки та притулки

Журналістські організації й інші НУО розробили низку схем для зміни місця перебування журналістів та інших медіаучасників та членів їхніх родин, щодо яких існує реальна та безпосередня загроза, у притулки й інші безпечні місця. Ці схеми здебільшого фінансуються журналістами для журналістів і суттєво доповнюють заходи захисту, запропоновані державою.

Комплексні механізми національного захисту

Що стосується створення спеціалізованого механізму безпеки/захисту для журналістів та інших медіаучасників, це виявилось ефективними лише тоді, коли проблема з нападами чи погрозами досягнула певного рівня серйозності¹¹. Погіршення медіасередовища в багатьох державах – учасницях Ради Європи, що підтверджується приголомшливим зростанням кількості вбивств і насильства, які зареєстровано на Платформі, потребує від багатьох держав-учасниць розглянути можливість створення такого механізму.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

Механізми раннього попередження/швидкої відповіді

- Гаряча лінія Комітету Червоного Хреста для журналістів під час виконання

⁹ Рішення у справі «Дінк проти Туреччини» ([Dink v. Turkey](#)), №2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 та 7124/09, 14 вересня 2010 р.

¹⁰ Також див. звіт «Принципи, які впливають із практики Європейського суду з прав людини, що стосуються захисту та безпеки журналістів і журналістики», Філіп Ліч (Philip Leach), с. 11.

¹¹ Документ «Підтримка свободи вираження поглядів: практичний посібник із розробки спеціалізованих механізмів безпеки», квітень 2016 р., ЮНЕСКО та Центр права та демократії, Тобі Мендел (Toby Mendel), с. 20.

небезпечних завдань¹², гаряча лінія Press SOS «Репортерів без кордонів» (RSF)¹³ та гаряча лінія щодо свободи преси Комітету захисту журналістів (CPJ)¹⁴ – уже випробувані часом механізми раннього попередження/швидкого реагування.

- Європейський центр свободи преси та медіа (ЕСРМФ) у партнерстві з Європейською федерацією журналістів створив Центр оповіщення про небезпеку для журналісток, яким погрожують (Alarm Centre for Female Journalists Under Threat)¹⁵.
- У Нідерландах створено цілодобову гарячу лінію для фіксування актів агресії та насильства.
- У Боснії та Герцеговині безплатна лінія допомоги медіа працює під егідою Асоціації журналістів Боснії та Герцеговини¹⁶.
- У Швеції, у контексті Національного плану дій щодо захисту свободи слова¹⁷, запроваджується національна лінія допомоги та центри із підтримки потерпілих для осіб, які зазнають погроз та ворожнечі у зв'язку з їхньою участю в публічному дискурсі.
- У Вірменії Комітет із захисту свободи вираження поглядів започаткував цілодобову гарячу лінію для фіксування випадків насильства проти журналістів. Після дзвінка про таку подію група швидкої відповіді виїздить на місце інциденту, оцінює ситуацію та вживає необхідних заходів.
- У Пакистані створено гарячу лінію для журналістів щодо кіберзалякування, що має на меті надати юридичну допомогу, підтримку з цифрової безпеки, психологічну

¹² Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) має [цілодобову гарячу лінію](#), якою можна скористатися у разі зникнення, захоплення, арешту чи затримання журналіста під час виконання професійних обов'язків. Вона працює в регіонах, де МКЧХ здійснює гуманітарну діяльність. Родина журналіста, редактор, національна журналістська організація чи регіональна/міжнародна асоціація журналістів можуть сповістити МКЧХ. Його визначна роль нейтрального посередника дозволяє здійснювати низку заходів, зокрема отримувати інформацію, передавати її родині, просити дозвіл на відвідування (у супроводі лікаря) журналістів, а також репатріацію журналіста.

¹³ Організація «Репортери без кордонів» у співпраці з American Express підтримує [цілодобову лінію SOS](#). На гарячу лінію можуть звернутися журналісти, що потрапили в скрутне становище, їхні родини, роботодавці чи професійні організації. Представник організації «Репортери без кордонів» надасть журналісту консультацію та відповідні контакти або сповістить місцеві органи влади чи консульські служби.

¹⁴ Комітет захисту журналістів (CPJ) пропонує безпечну [онлайн-платформу](#), де журналісти й інші медіаучасники можуть повідомляти про порушення свободи преси, зокрема про погрози та напади. Ця організація також пропонує допомогу журналістам, які перебувають під загрозою, зокрема скеровуючи їх до інших [доступних ресурсів](#) інших організацій, що забезпечують термінове переселення, правову, медичну підтримку, допомогу, що пов'язана з ув'язненням, допомогу родині та підтримку у випадку отримання травми.

¹⁵ [Центр оповіщення про небезпеку для журналісток, яким погрожують](#), працює як пункт передачі повідомлень чи гаряча лінія для журналісток, що стали мішенями гендерно зумовлених погроз, як-от сексуальні чи образливі коментарі, погрози згвалтування чи публікація фото й номерів телефонів на сайтах для побачень і сексу. Центр оповіщення дає змогу здійснювати конфіденційне зашифроване спілкування виключно з персоналом жіночої статі в ЕСРМФ, які виявляють солідарність і надають правову допомогу, а також працюють над тим, щоб зробити гендерно зумовлені напади більш видимими.

¹⁶ Документ [«Підтримка свободи вираження поглядів: практичний посібник із розробки спеціалізованих механізмів безпеки»](#), квітень 2016 р., ЮНЕСКО та Центр права та демократії, Тобі Мендел (Toby Mendel), с. 20.

¹⁷Повна назва – [Шведський план дій щодо захисту свободи слова](#) – це заходи щодо захисту журналістів, виборних представників влади та митців від впливу загроз та ворожнечі.

пораду та рекомендації для постраждалих.

- У країнах Західних Балкан у межах Регіональної платформи для захисту свободи медіа та безпеки журналістів (мережа журналістських асоціацій та медіапрофспілок) створено систему раннього попередження та запобігання (SEWP), куди також входить онлайн-платформа для негайного повідомлення про напади на журналістів та порушення їхніх прав¹⁸.
- У Тунісі за технічної та фінансової підтримки Управління Верховного комісара з прав людини (УВКПЛ) та ЮНЕСКО 2017 року в Національному об'єднанні журналістів було створено відділ моніторингу. Його метою є надання потерпілим журналістам юридичних консультацій та допомоги, залучення національних правозахисних інституцій та інформування УВКПЛ у випадку серйозних порушень, розроблення національної бази даних про порушення безпеки журналістів, підготування та оприлюднення щомісячних звітів про безпеку журналістів, розроблення індикаторів із безпеки журналістів¹⁹.

Співпраця з Платформою Ради Європи для захисту журналістики та безпеки журналістів

- У Франції для швидкого опрацювання повідомлень, які надходять на Платформу, організовано міжміністерське неофіційне координування. Постійне представництво Франції при Раді Європи передає Міністерству європейських та міжнародних справ Франції (МЕАЕ) повідомлення про загрозу, розміщене на Платформі. Це міністерство визначає інше міністерство, компетентне працювати з таким повідомленням. У кожному міністерстві для реагування на повідомлення про загрози, розміщені на Платформі, призначено контактну особу. Невдовзі після отримання повідомлення контактна особа передає відповідь на нього назад у МЕАЕ, яке у свою чергу передає її в Постійне представництво Франції при Раді Європи, а потім – на Платформу.

Захист життя від реальної та безпосередньої загрози

Ефективний і вчасний поліцейський захист

- Британські правоохоронні органи відреагували на рішення ЄСПЛ у справі «Осман проти Сполученого Королівства» (Osman v. UK)²⁰, запровадивши процедуру, згідно з якою відбувається належна оцінка існування реальної та невідкладної загрози

¹⁸ SEWP має на меті: просування свободи вираження поглядів та інтеграцію стандартів ЄС у сфері свободи медіа; запобігання насильству щодо журналістів та зловживання свободою вираження поглядів; запровадження методології для постійного моніторингу свободи вираження поглядів, безпеки журналістів та публічного доступу до інформації про порушення прав журналістів, редакторів та інших медіаучасників. На [онлайн-платформі для негайного повідомлення про напади на журналістів та порушення їхніх прав](#) можна повідомити про напади й отримати підтримку для журналістів. Тут також міститься база даних щодо нападів на журналістів із 2014 року, а також дані про публічні заходи, аналітичні відомості, заходи з адвокації партнерів платформи й інших організацій у сфері медіа.

¹⁹ Доповідь про багатосторонню консультацію з питань посилення впровадження Плану дій ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності, 2017 р.

²⁰ «Осман проти Сполученого Королівства» (Osman v. the United Kingdom), №23452/94, 28 жовтня 1998 р.

потерпілому в разі, якщо попередня оцінка це виявляє²¹.

- В Італії при Міністерстві внутрішніх справ створено Центральне бюро внутрішніх сил для особистої безпеки (UCIS), яке забезпечує реалізацію належних заходів для гарантування захисту тим, хто перебуває під загрозою потенційної чи фактичної небезпеки через їхню професію або інші причини (зокрема, журналісти й інші медіаучасники, що розслідують питання організованої злочинності й зазнають погроз і насильства)²².
- Директива ЄС 2012/29, що запроваджує мінімальні стандарти щодо прав, підтримки і захисту потерпілих від злочинів, передбачає в статті 22 процедуру оцінювання індивідуальних ризиків і визначення спеціальних потреб у захисті²³.
- У Швеції департамент поліції з питань захисту жертв злочинів і особистої безпеки (BOPS), який відповідає за надання підтримки потерпілим, підтримує зв'язки з особами, відповідальними за безпеку в медіа у відповідних регіонах. BOPS може пропонувати особистий захист тим, хто перебуває під загрозою, і співпрацює з іншими відділами поліції у випадку необхідності підтримки й особистого захисту для жертв. Коли повідомляють про порушення демократії, поліція зустрічається з особою, яка подала заяву. Якщо погроза вважається серйозною, може бути надано захист поліції.

Схеми, що забезпечують переселення, будинки безпеки та притулки

- Фонд безпеки Міжнародної федерації журналістів (International Federation of Journalists – IFJ), що фінансується журналістами для журналістів, окрім іншого, надає вчасну фінансову допомогу для поїздки та розміщення для журналістів та членів їх сімей, що перебувають у небезпеці.
- IFJ організувала будинки безпеки на території Західної та деяких частинах Східної Африки і Латинської Америки. Будинками безпеки IFJ опікуються надійні члени/

²¹ Повне оцінювання ризиків складається з таких етапів: надходження в поліцію повідомлення про погрозу; надання інформації потерпілому; оцінювання характеру та серйозності загрози (зокрема, початкове розслідування та класифікація); заходи реагування для усунення загрози/ризиків, зокрема розробка й запровадження стратегії профілактичних чи проривних заходів; рішення – реалізація погодженої стратегії, що веде до зменшення загрози/ризиків; моніторинг – забезпечення перегляду результатів розслідування та повторне оцінювання заходів з управління ризиками.

²² Коли життю чи фізичній недоторканості журналістів або інших медіаучасників загрожує безпосередня небезпека, UCIS разом із префектом здійснює окреме оцінювання ризиків, щоб виявити спеціальні потреби потерпілого в захисті. Залежно від рівня ризику існує чотири рівні захисту: «надзвичайний» (1-й), «дуже високий» (2-й), «високий» (3-й) і «низький» (4-й). Заходи захисту можуть полягати в спостереженні вдома, динамічній пильності, добровільному переселенні в безпечні місця, супроводі працівниками поліції в броньованих автомобілях тощо. Особиста безпека осіб під захистом постійно відстежується, а кожні шість місяців готують нову оцінку, щоб підтвердити рівень захисту й потребу в заходах захисту чи змінити або зрештою скасувати їх.

²³ Відповідно до статті 22 [Директиви ЄС 2012/29, що запроваджує мінімальні стандарти щодо прав, підтримки і захисту потерпілих від злочинів](#) «Держави-учасниці повинні гарантувати, що потерпілі отримують вчасну й індивідуальну оцінку (...) щоб виявити спеціальні потреби щодо захисту й визначити, чи корисними є та якою мірою корисними є спеціальні заходи під час кримінального провадження, оскільки йдеться про особливу вразливість до вторинної та повторної віктимізації, залякування й помсти. Зокрема, під час індивідуального оцінювання потрібно враховувати: а) індивідуальні характеристики потерпілого; б) тип або характер злочину; в) обставини злочину». Індивідуальне оцінювання має приділяти особливу увагу потерпілим, які зазнали значної шкоди через серйозність злочину (зокрема, гендерно зумовлене насильство), і потерпілим, які постраждали від злочину, скоєного з упереджених і дискримінаційних мотивів, які можуть бути пов'язані з їхніми індивідуальними якостями.

афіліати, які не поінформовані про особу, що перебуває у будинку. Крім того, особи, які перебувають у небезпеці, можуть залишатися в таких установах від трьох до шести місяців.

- У Швеції в 2010 та 2011 роках Інститут медіа FOJO (FOJO Media Institute) відкрив будинок безпеки для надання притулку журналістам, які зазнають серйозної загрози, пов'язаної з їхньою професією. Журналісти можуть перебувати там не більше трьох місяців²⁴.
- Мережа міжнародних міст притулку (International Cities of Refuge Network – ICORN) – це незалежна організація міст та регіонів, які пропонують притулок для тих, хто зазнає неминучого ризику/загрози, що є безпосереднім наслідком їхньої творчої діяльності, зокрема і для журналістів. Міста-члени ICORN: організують переїзд та зустріч у місті; допомагають отримати правовий статус; забезпечують особі, що перебуває у небезпечній ситуації, та його/її сім'ї належне житло; надають належну стипендію/грант протягом періоду його/її перебування; допомагають інтегруватися у місцеву громаду як у соціальному, так і у творчому плані; призначають координатора міста притулку для підтримки у правових та практичних питаннях.
- Європейський центр преси та свободи медіа (ЕСРМФ) надає журналістам, які перебувають у небезпеці, тимчасове житло й фінансову допомогу на їхні потреби.

Комплексні механізми захисту на національному рівні

- Незважаючи на деякі недоліки, програма захисту журналістів та соціальних комунікаторів, створена в Колумбії 2000 року, була визначена багатьма як найкращий приклад механізму захисту. Її ключовим учасником є Національний підрозділ захисту (National Unit for Protection – UNP), який реалізовує та здійснює моніторинг фізичних заходів захисту²⁵.

Після того як Національний підрозділ захисту отримує скаргу безпосередньо від журналіста або через представників громадянського суспільства/правоохоронних органів, йому також надають інформацію три основні структури:

- Технічна комісія зі збору та аналізу інформації (Technical Corps for Information Collecting and Analysis – CTRAI) – міжвідомчий орган, що складається з членів Національного підрозділу захисту та Національної поліції. CTRAI перевіряє отриману інформацію та використовує «матрицю оцінки ризику» (зважаючи на загрозу, ризик та вразливість), щоб визначити індекс ризику для журналіста;
- Група попередньої оцінки (Preliminary Assessment Group) переглядає інформацію від CTRAI в окремих випадках, встановлює рівень ризику та надає рекомендації;

²⁴ [Семінар Керівного комітету Ради Європи з питань медіа та інформаційного суспільства \(CDMSI\) на тему «Як захистити журналістів та інших медіаучасників у Європі: імплементація стандартів Ради Європи»](#), Страсбург, 30 червня 2016 р. [Збірник вибраних кращих практик з імплементації Рекомендації CM/REC\(2016\)4 і Пропозиції для подальших заходів](#), Патрик Леерссен, Роел Маалдерінк і Тарлах Макгонагл, с. 8.

²⁵ Серед деяких успішних рис колумбійської програми захисту журналістів та соціальних комунікаторів є: участь у механізмі громадянського суспільства та медіа (вони передають справи й тісно залучені у процес оцінювання ризиків); система координування між державними органами, журналістами та організаціями громадянського суспільства; незалежність, зокрема виділений бюджет; урахування гендерних аспектів, за потреби – пропозиція спеціальної оцінки для жінок і від жінок; підтримка з боку нормативно-правової бази, державної політики й судової практики.

- Комітет з оцінки ризиків та рекомендацій щодо заходів (Committee for Risk Assessment and Recommendation of Measures – CERREM) приймає рішення про виділення заходів із захисту (серед яких видавання мобільних телефонів, куленепробивних транспортних засобів, термінова евакуація та перевезення). Представники громадянського суспільства можуть заперечувати проти таких заходів²⁶.
- В Італії при Міністерстві внутрішніх справ 2017 року створено Координаційний центр моніторингу, аналізу й постійного обміну інформацією про залякування журналістів. Окрім міністра внутрішніх справ, який очолює цей орган, до Координаційного центру входить голова поліції, представник високого рівня з питань громадської безпеки, генеральний секретар та президент Національної федерації італійської преси й представники національної асоціації журналістів високого рівня. Можлива також участь інших експертів і представників громадянського суспільства.

Координаційний центр має на меті сформулювати пропозиції/стратегії щодо запобігання залякуванню і насильству щодо журналістів та боротьби з цими явищами, зокрема завдяки вжиттю спеціальних заходів захисту. Центр створив спеціальний секретаріат з операційною спроможністю, що слугує основною точкою зв'язку між журналістами та працівниками правоохоронних органів/органів громадської безпеки. Він відстежує й аналізує надані префектами й місцевими відділами поліції дані про напади та залякування журналістів і визначає запобіжні стратегії й спеціальні заходи захисту, яких має вжити Координаційний центр. Координаційний центр скликає зібрання щокварталу.

- У Мексиці було запроваджено Федеральний механізм для захисту правозахисників та журналістів, а також створено посаду Спеціального прокурора щодо злочинів проти свободи вираження поглядів (FEADLE). Програма захисту надає журналістам та активістам, що перебувають у небезпеці, будинки безпеки, поліцейський захист або кнопку сигналу тривоги для виклику допомоги. Проте ця програма недофінансована та має недостатньо персоналу, щоб реагувати вчасно та ефективно у відповідь на термінові запити, які вона отримує²⁷.
- Новий механізм, який все ще перебуває на стадії розроблення в Непалі, спрямований на вирішення необхідності як захисту, так і протидії безкарності. Цим механізмом керуватиме Національна комісія з прав людини Непалу (Nepal's National Human Rights Commission – NHRC) – незалежний та автономний конституційний орган, який має повноваження розслідувати порушення прав людини. Його мета полягає у впровадженні як попереджувальних заходів, так і заходів реагування для запобігання нападу та насильству щодо тих, хто користується своїм правом на вільне вираження поглядів, а також для здійснення контролю за забезпеченням притягнення до відповідальності підозрюваних та

²⁶ Див. [«Захист журналістики: як національні механізми можуть захистити журналістів та вирішувати питання безкарності. Порівняльний аналіз практики в семи країнах»](#), Міжнародна підтримка медіа (International Media Support), 2017 р., сс. 104-105.

²⁷ Див. [«Захист журналістики: як національні механізми можуть захистити журналістів та вирішувати питання безкарності. Порівняльний аналіз практики в семи країнах»](#), Міжнародна підтримка медіа (International Media Support), 2017 р., с. 39.

правосуддя для постраждалих²⁸.

Інші заходи, спрямовані на захист

- У Швеції у контексті національного Плану дій «Захист свободи слова – заходи щодо захисту журналістів, виборних представників влади та митців від впливу загроз та ворожнечі» уряд Швеції²⁹:
 - уповноважив Шведське відомство з питань компенсації та підтримки постраждалих від злочинів (Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority) створити навчально-інформаційний ресурс для підтримки журналістів (а також політиків та митців), які зазнають небезпеки та ворожнечі. Ресурс призначений для використання урядовими установами та організаціями, яким потрібні кращі інструменти для підтримки цих категорій осіб, а також приватними особами, які зазнають небезпеки та ворожнечі під час публічних обговорень;
 - уповноважив Інститут Ліннеус у межах постійного професійного навчання, зокрема, створити центр знань і надання консультацій, а також підтримки для журналістів та редакцій, зокрема і фрилансерів, невеликих офісів та невеликих виробничих компаній.

d. Пропозиції щодо імплементації

Тимчасовий захист

- Гарантувати, що запобіжні/попереджувальні форми тимчасового захисту пропонують швидкі засоби правового захисту журналістів та інших медіаучасників від актів насильства через заборону, обмеження чи встановлення певної поведінки порушника. Запобіжні або попереджувальні форми тимчасового захисту мають забезпечувати миттєвий захист і бути доступними без тривалих судових процесів чи неналежного фінансового або адміністративного тягаря для потерпілого. Їх потрібно застосовувати в односторонньому порядку з негайною дією. Вони мають бути доступними незалежно від інших правових заходів або на додаток до них. За будь-яке порушення таких приписів має бути передбачено ефективні, пропорційні чи стримувальні санкції.

Механізм раннього попередження/швидкого реагування

- Держави-учасниці повинні щонайменше сприяти поінформованості про гарячу лінію Міжнародного комітету Червоного Хреста для журналістів під час небезпечних завдань, а також про механізми раннього попередження/швидкого реагування, якими керують організації журналістів та інші НУО.
- Створення та/або заохочення до створення цілодобових гарячих ліній чи контактних осіб, що надають консультації журналістам, які стикаються із загрозою. Якщо ними керуватиме держава, потрібно забезпечити відповідний громадський нагляд і конфіденційність або анонімність потерпілих.

²⁸ [Семінар Керівного комітету Ради Європи з питань медіа та інформаційного суспільства \(CDMSI\) на тему «Як захистити журналістів та інших медіаучасників у Європі: імплементація стандартів Ради Європи»](#), Страсбург, 30 червня 2016 р. [Збірник вибраних кращих практик з імплементації Рекомендації CM/REC\(2016\)4 і Пропозиції для подальших заходів](#), Патрик Леерссен, Роел Маалдерінк і Тарлах Макгонагл, с. 41.

²⁹ Щодо детальнішої інформації див. [Шведський план дій щодо захисту свободи слова](#) – це заходи щодо захисту журналістів, виборних представників влади та митців від впливу загроз та ворожнечі.

- Крім цілодобової гарячої лінії або контактних осіб у надзвичайних випадках, варто створити інші механізми раннього попередження та швидкого реагування з метою сприяти більшій видимості, коли йдеться про загрози/напади на журналістів та інших медіаучасників, забезпечити обізнаність громадськості та перешкодити намірам потенційних правопорушників. Такі механізми раннього попередження/швидкого реагування можуть узяти за приклад Платформу для захисту журналістики та безпеки журналістів.

Співпраця з Платформою Ради Європи для захисту журналістики та безпеки журналістів

- Держави повинні щонайменше забезпечити швидке реагування по суті на повідомлення, що надходять на Платформу щодо них.
- У зв'язку з цим бажано визначити контактних осіб, що відповідатимуть за забезпечення швидкого й якісного реагування та розроблення чіткого координаційного механізму серед усіх відповідних державних органів.

Захист життя від реальної та безпосередньої загрози

Ефективний і вчасний поліцейський захист

- Забезпечити вчасний доступ до правоохоронних органів, що передбачатиме індивідуальне оцінювання ризиків для виявлення спеціальних потреб у захисті. Отримавши повідомлення про погрози, правоохоронні органи повинні систематично проводити оцінювання наближення ризику, серйозності ситуації й загрози повторення насильства, щоб керувати ризиками, розробити план безпеки й за потреби надати захист журналістам та іншим медіаучасникам.
- Потерпілим має бути вчасно надано достатню інформацію про доступні типи допомоги й організації, що надають таку допомогу. Для прикладу, це може передбачати повідомлення не лише назви організації, що надає підтримку, але й роздавання листівок, що містять її контактні дані, години роботи й інформацію про конкретні послуги, що надає така організація³⁰.

Комплексні механізми національного захисту

- Створити на національному рівні механізм швидкого реагування з можливістю забезпечити фізичний захист за участі як правоохоронних органів, так і членів громадянського суспільства та медіа. Особливо це повинно допомагати журналістам, які працюють над темами, що пов'язані з підвищеним ризиком, такими як корупція та організована злочинність. Цей механізм повинен стосуватися випадків нападів, спроб нападів та вірогідних погроз. Для ефективного функціонування механізм повинен бути автономним, функціонувати прозоро і мати визначений бюджет та достатнє фінансування. Механізм повинен також мати підтримку поліції та закріплюватися законодавством, щоб бути стійким до змін у політичному порядку денному. Механізм швидкого реагування повинен аналізувати та адаптуватися до ризиків, що існують у країні, та повинен існувати і бути присутнім й активним у сільській місцевості. Зокрема, механізм захисту повинен:
 - після отримання від журналістів повідомлення про загрозу провести системну оцінку невідворотності ризику, серйозності ситуації та ризику

³⁰ «Достатня інформація» означає відомості, що достатньо забезпечують потребу потерпілого/-ї в інформації; «вчасно» означає тоді, коли це корисно потерпілим. Щоб дізнатися більше, див. [Пояснювальну доповідь до Стамбульської конвенції щодо статті 19](#), с. 78.

повторення насильства, щоб керувати ним, розробити план безпеки та у разі необхідності забезпечити захист журналістів та інших медіаучасників;

- забезпечувати надання постраждалим інформації про різні види послуг із допомоги та доступних їм правових заходів (серед яких позасудові засоби компенсації) для того, щоб вони були здатними приймати обґрунтовані рішення;
 - якщо потреба у захисті підтверджена, забезпечити надання матеріальних заходів захисту, серед яких мобільні телефони та куленепробивні жилети, а також передбачати існування безпечних притулків та можливості термінової евакуації або переїзду у безпечні райони країни чи інші країни через програму захисту та поліцейського захисту³¹. Необхідно також забезпечити заходи щодо забезпечення особистих засобів для життя, а також надання належної медичної та психологічної допомоги;
 - надати стратегію, в якій розроблено план припинення надання допомоги журналістові.
- Розробити та впровадити засоби для вибудовування довіри до механізму з боку журналістів і всіх зацікавлених сторін, що взаємодіють разом. Це стане передумовою ефективного функціонування цього механізму.
- Створення механізму захисту має супроводжуватися заходами із запобігання та посиленнями заходами розслідування й судового переслідування за напади. У зв'язку з цим держави-учасниці можуть визначити наявні структури чи програми в державних органах, які захищають інші сфери суспільства, що перебувають під загрозою, і розширити їхні повноваження, додавши безпеку журналістів та інших медіаучасників³².

Інші заходи, спрямовані на захист

- Створити фонди безпеки, які підтримуватимуться приватними жертвами з метою фінансування вартості переселення у безпечне місце.
- Якщо надано поліцейський захист, забезпечити підготовку відповідного персоналу зі стандартів прав людини. Якщо можливо, потрібно доручити виконання завдання спеціальним відділам.
- Надати фінансову підтримку для навчання щодо захисту журналістів, спеціально призначеного для журналісток і медіаучасниць.

В. Навчання щодо захисту журналістів (пункт 12 Рекомендації)

12. Державам-учасницям рекомендовано розробити протоколи й навчальні програми для всіх органів державної влади, які є відповідальними за виконання державних зобов'язань щодо захисту журналістів та інших медіаучасників. Ці протоколи повинні бути належним чином узгоджені з повноваженнями працівників державних органів, зокрема суддів, прокурорів, поліцейських, військових, наглядачів у в'язниці, працівників міграційної служби та інших органів державної влади. Метою застосування протоколів і навчальних програм

³¹ Доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини [«Безпека журналістів»](#), A/ HRC/24/23, 1 липня 2013 р., с. 63.

³² [«Захист журналістики: як національні механізми можуть захистити журналістів та вирішувати питання безкарності. Порівняльний аналіз практики в семи країнах»](#), Міжнародна підтримка медіа (International Media Support), 2017 р., с. 52.

є гарантування того, що працівникам усіх державних органів повністю відомі відповідні міжнародно-правові зобов'язання держави із захисту прав людини та її зобов'язання за міжнародним гуманітарним правом, а також дійсні наслідки цих зобов'язань для кожного органу. У протоколах і навчальних програмах повинно бути наголошено на важливій ролі журналістів та інших медіаучасників у демократичному суспільстві та на гендерних питаннях.

а. Показники

Ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
Державні органи, відповідальні за виконання зобов'язань щодо захисту журналістів та інших медіаучасників, не усвідомлюють своїх зобов'язань та специфіки медіасектору	<ul style="list-style-type: none"> • Навчання суддів, прокурорів, представників правоохоронних органів проводиться на регулярній основі та передбачає, крім іншого, усвідомлення ними міжнародно-правових зобов'язань із захисту прав людини та зобов'язань за міжнародним гуманітарним правом, розуміння важливої ролі, яку відіграють журналісти та інші медіаучасники у демократичному суспільстві, ознайомлення зі специфічними аспектами у розслідуванні нападів на журналістів та розгляд цих справ судами, усвідомлення спеціальної потреби в захисті журналістів та інших медіаучасників, зокрема і щодо гендерно зумовлених питань. • Залучення національних правозахисних організацій та журналістських асоціацій, де це можливо, до розробки навчальних програм та до проведення тренінгів для суддів, прокурорів та правоохоронців.

б. Довідкові тексти та інші відповідні джерела

Мета навчання

У контексті Плану дій ООН щодо безпеки журналістів та проблем безкарності³³ навчання правоохоронців, представників судового корпусу та інших державних службовців, відповідальних за виконання державою своїх обов'язків щодо захисту журналістів та інших медіаучасників, було визначено як один із основних заходів³⁴ щодо посилення імплементації Плану дій ООН та одним із національних показників для вимірювання прогресу з його імплементації. Метою такого навчання є підвищення обізнаності представників відповідних органів державної влади щодо масштабів і нагальності проблеми, зміна світогляду представників цих органів, а також суттєве покращення характеру та якості допомоги постраждалим. Навчання повинно бути узгодженим із

³³ [План дій ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності](#) – це план роботи для всіх держав-учасниць ООН щодо створення вільного та безпечного середовища для журналістів та працівників сфери медіа, зокрема й виробників контенту для соціальних медіа, які створюють журналістику, що становить суспільний інтерес (social media producers of public interest journalism), що має на меті зміцнення миру, демократії та розвитку у всьому світі. Він охоплює як конфліктні, так і неконфліктні ситуації. Внесений Міжурядовою радою Міжнародної програми розвитку комунікації (IPDC) ЮНЕСКО та схвалений 2012 року Координаційною радою керівників системи ООН, координаційним механізмом найвищого рівня системи ООН, План ООН передбачає загальну основу для співпраці між усіма відповідними зацікавленими сторонами, серед яких органи ООН, національні органи влади, медіаучасники і національні, регіональні та міжнародні організації.

³⁴ Див. [«Посилення імплементації Плану дій ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності»](#), Консультативний підсумковий документ, серпень 2016 р., с. 6.

повноваженнями державних службовців, але воно повинно відображати як регіональні стандарти (зокрема, стандарти Ради Європи і Рекомендацію СМ/Rec(2016)4)³⁵), так й інші міжнародні стандарти у сфері прав людини³⁶.

Навчальні програми для державних органів та державних службовців

У параграфі 16 розділу «Принципи» Рекомендації СМ/Rec(2016)4 підкреслено, що в ході своєї роботи журналісти та інші медіаучасники часто стикаються з особливими ризиками та дискримінацією за різними ознаками (стать, гендерна ідентичність, сексуальна орієнтація, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання тощо). Крім того, у разі пошуку окремих історій та висвітлення певних чутливих питань³⁷ журналісти та інші медіаучасники можуть стати об'єктами погроз, нападів, зловживань та залякування з боку представників держави та/або недержавних представників (серед яких і терористичні або кримінальні групи). Таку вразливість варто враховувати під час уживання заходів запобігання чи захисту на етапі розслідування, а також при розробці спеціальних протоколів та навчальних програм для представників держави. Наприклад, протоколи та навчальні програми для правоохоронних органів повинні підкреслювати, що розслідування, розпочаті у випадках насильства/погроз журналісту, повинні містити належні докази, що доводять зв'язок із професійною діяльністю журналіста. У більш загальному плані навчання відповідних представників держави повинно враховувати важливу роль журналістів та інших медіаучасників у демократичному суспільстві відповідно до практики ЄСПЛ³⁸, а також гендерні питання.

Специфічні гендерні фактори ризику

Що стосується гендерних питань, то в Комюніке про зростання загроз безпеці журналісток онлайн колишня представниця ОБСЄ з питань свободи медіа Дуня Міятович підкреслила, що останнім часом від журналісток та блогерок з'являється все більше повідомлень про те, що їх дедалі частіше атакують у соціальних медіа³⁹. В доповідях зазначено, що журналістки та ведучі приблизно втричі частіше стикаються із образами онлайн, ніж чоловіки⁴⁰. У дослідженні, проведеному організацією Trollbusters і Міжнародною жіночою медіафундацією серед 597 журналісток і медіапрацівниць, 90%

³⁵ Щодо переліку найбільш релевантних документів Ради Європи, що містять рекомендації щодо зміцнення та забезпечення ролі журналістів, їхніх прав та свобод, див. дослідження [«Журналісти під тиском, незаконне втручання, страх та самоцензура в Європі»](#), авторки Мерилін Кларк та Анна Греч, 2017 р., Рада Європи, сс. 16-18. Рекомендації Комітету міністрів ґрунтуються на рішеннях Європейського суду з прав людини та відповідній практиці ЄСПЛ.

³⁶ Див. Основні тексти, пов'язані з безпекою журналістів (<https://en.unesco.org/themes/safety-journalists/basic-texts>).

³⁷ Такі як чутливі політичні, релігійні, економічні та соціальні теми, серед яких зловживання владою, корупція та злочинна діяльність.

³⁸ Роль преси як «суспільного вартвого» (public watchdog) була вперше підкреслена ЄСПЛ у справі [«Лінгенс проти Австрії»](#) (Lingens v. Austria). У справі [«Бладет Тромсе та Стенсаас проти Норвегії»](#) (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway), №21980/93, 20 травня 1999 р., ЄСПЛ знову наголосив на «основній функції, яку преса виконує у демократичному суспільстві», зазначивши, що, «хоча преса не повинна переходити певні межі, зокрема, що стосується репутації та прав інших осіб, а також необхідності запобігання розголошенню конфіденційної інформації, тим не менше її обов'язок – надання (відповідно до її обов'язків та зобов'язань) інформації та ідей з усіх питань, що становлять суспільний інтерес».

³⁹ Організація з безпеки та співробітництва в Європі, представник ОБСЄ з питань свободи медіа, Дуня Міятович, [Комюніке про зростання загрози небезпеки для журналісток онлайн](#), лютий 2015 р.

⁴⁰ Див. [«Нові виклики для свободи вираження поглядів: Протидія насильству над журналістками в Інтернеті»](#), ОБСЄ, 2016 р., с. 41.

респонденток зазначили, що кількість погроз в інтернеті за останні п'ять років зростає⁴¹.

Онлайн-атаки набувають форм сексуальних домагань, залякування та навіть погроз зґвалтування і сексуального насильства. Журналістки стають цілями таких атак лише через те, що вони – жінки.

Опитування Міжнародної федерації журналістів⁴² показало, що, хоча повідомляли про половину таких випадків, кривдника виявляли чи притягували до відповідальності лише в 13% випадків. Відповідно федерація закликала до підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів із метою покращення розуміння ними способів розслідування погроз та інших кримінальних правопорушень, які скоюють у мережі Інтернет (і містять гендерний складник), підкреслюючи, що погрози та залякування в інтернеті повинні каратися і розслідуватися так, як і злочини, скоєні офлайн. Навчання та рекомендації також повинні підкреслювати, що загроза життю та здоров'ю, зокрема й загроза зґвалтування, повинна вважатись пріоритетною для притягнення до відповідальності⁴³.

Журналістки значно частіше за журналістів зазнають сексуальних домагань та/або сексуального насильства офлайн, про що свідчить дослідження «Журналісти під тиском». Стаття 15 Стамбульської конвенції вимагає від сторін Конвенції забезпечити/ посилити підготовку тих фахівців (зокрема й представників державних органів), які займаються питаннями жінок, що стали жертвами насильства⁴⁴, щодо недопущення та виявлення такого насильства, забезпечення рівності між жінками та чоловіками, потреб і прав жертв, а також щодо того, як запобігати повторній віктимізації.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

- У Швеції поліція проводить онлайн-тренінги для поліцейських, які реєструють повідомлення, з метою покращення їхніх навичок роботи із злочинами на ґрунті ненависті та злочинів проти демократії. Було створено навчальну онлайн-програму для усіх працівників поліції, які можуть займатися цими питаннями, наприклад, серед тих, хто реєструє повідомлення. Крім того, університету Уппсала доручили розробити п'ятиденний курс для працівників поліції, які працюють зі злочинами на ґрунті ненависті та злочинами проти демократії, який би стосувався свободи висловлювань, свободи преси й основних прав і свобод журналістів, лідерів думок і політиків; способів завоювання й збереження працівниками поліції довіри з боку вразливих груп населення й осіб; способів покращення розслідування злочинів на ґрунті ненависті та злочинів проти демократії, подолання безкарності.
- За допомогою масових відкритих онлайн-курсів ЮНЕСКО для суддів та інших співробітників судової сфери щодо міжнародного законодавства щодо свободи вираження поглядів, доступу до інформації та безпеки журналістів (MOOC – Massive Open Online Courses for judges and other judicial operators on the international legal framework on freedom of expression, access to information and protection of journalists) було проведено навчання для понад 3000 суддів та співробітників

⁴¹ Зокрема, воно показало, що дві з трьох респонденток принаймні раз зазнавали погроз або знущання онлайн, і в 40% випадків це призвело до самоцензури.

⁴² Див. Глобальне опитування Міжнародної федерації журналістів свідчить про значний вплив зловживань в Інтернеті на жінок-журналісток (<https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/article/ifj-global-survey-shows-massive-impact-of-online-abuse-on-women-journalists.html>).

⁴³ Організація з безпеки та співробітництва в Європі, представник ОБСЄ з питань свободи медіа, Дуня Міятович, [Комюніке про зростання загрози небезпеки для журналісток онлайн](#), лютий 2015 р., с. 44.

⁴⁴ Відповідно до Конвенції сюди входять (але список не вичерпний): сексуальне домагання, сексуальне насильство, зокрема й зґвалтування, психологічне насильство тощо.

судової сфери в Латинській Америці⁴⁵.

- У Франції початкова підготовка, а також постійне навчання для суддів охоплюють права преси та повагу до журналістських джерел.
- В Україні у період із 2017 до 2018 рр. було організовано низку навчальних заходів для правоохоронних органів, прокурорів і суддів за підтримки Ради Європи, зокрема заходів із висвітлення прав журналістів, пов'язаних змін у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві, заходів із розслідування злочинів, скоєних проти журналістів.

Залучення національних правозахисних організацій і асоціацій журналістів

- У липні 2018 року в Нідерландах між національною поліцією, офісом державного прокурора, Нідерландською асоціацією журналістів (NVJ) і Нідерландським товариством головних редакторів було укладено угоду про боротьбу з погрозами та насильством щодо журналістів. Її мета – підвищити обізнаність правоохоронних служб про проблему з безпекою журналістів і запропонувати навчання й конкретні рекомендації для правоохоронних органів для кращого реагування на загрози для медіа. Відповідно до положень угоди поліція та державний прокурор зобов'язалися надати пріоритетності інцидентам за участі журналістів.
- У Сербії між Прокуратурою Сербії, Міністерством внутрішніх справ і асоціаціями журналістів та медіа в грудні 2016 року було підписано договір «Співпраця та заходи для підвищення рівня безпеки журналістів». Він стосується навчання для журналістів, власників медіа, органів прокуратури та правоохоронних органів із метою поглиблення їхніх знань про захист журналістів, зокрема про міжнародні стандарти.

d. Пропозиції щодо імплементації

- Навчання співробітників поліції, прокурорів, суддів та представників інших відповідних органів держаної влади та державних службовців повинне супроводжуватися прикладами з практики ЄСПЛ та враховувати стандарти Ради Європи, зокрема Рекомендацію CM/Rec(2016)4. Особливу увагу потрібно приділяти:
 - підвищенню обізнаності щодо важливої ролі «вартового» – журналістів та інших медіаучасників – у демократичному суспільстві;
 - ролі, яку відіграють журналісти та інші медіаучасники у демократичному суспільстві, висвітлюючи публічні демонстрації, конфліктні зони та кризові часи, зокрема надзвичайний стан, та способам запобігання будь-яким перешкодам для такого висвітлення (див. розділ II (D) Посібника);
 - праву журналіста та інших медіаучасників не розкривати свої конфіденційні джерела інформації та необхідним процесуальним гарантіям (див. розділ II (C) цього Посібника);
 - тому факту, що під час своєї роботи журналісти й інші медіаучасники часто стикаються з різними загрозами й дискримінацією на різному ґрунті, а також тому, що через пошук певних матеріалів вони можуть отримувати погрози,

⁴⁵ [Серія масових відкритих онлайн-курсів ЮНЕСКО для суддів та інших співробітників судової сфери щодо міжнародного законодавства із свободи вираження поглядів, доступу до інформації та безпеки журналістів.](#)

зазнавати нападів, насильства та переслідування із боку державних і недержавних суб'єктів, зокрема терористів чи кримінальних груп (див. розділи II (А) та II (Е) цього Посібника);

- запобіганню насильству щодо жінок й виявленню його; рівності між жінками та чоловіками, потребам і правам потерпілих, а також способам запобігання повторній віктимізації;
- потребі в забезпеченні вчасного доступу до правоохоронних органів, коли існує серйозний ризик/загроза насильства/напад на журналістів та інших медіаучасників, наданню інформації про допомогу, підтримку, захист і компенсацію, які жертви можуть отримати під час першого контакту з правоохоронними органами, а також потребу у вжитті запобіжних/попереджувальних форм тимчасового захисту, коли це виправдано (див. розділ II (А) цього Посібника);
- характеристикам ефективного розслідування, потребі розглянути будь-який можливий зв'язок між злочином і професійною діяльністю журналістів, гендерно зумовленим питанням і можливому зв'язку між расистським ставленням і актом насильства, потребі проявляти стриманість під час порушення кримінального провадження/застосування кримінальних санкцій за правопорушення проти преси, навіть коли йдеться про територіальну цілісність/національну безпеку (див. розділ III (А) цього Посібника);
- потребі в боротьбі з дискримінаційним і свавільним застосуванням законодавства про дифамацію із метою запобігання зловживанням судовим процесом і відповідними заходами, зокрема, передовими практиками, запобігання вибору вигідної юрисдикції у справах про дифамацію (див. розділ II (С) цього Посібника);
- покращенню розуміння з боку правоохоронних органів того, як розслідувати погрози та інші кримінальні правопорушення, які скоюють онлайн (і містять гендерний складник). Під час тренінгу необхідно підкреслити, що погрози та залякування в інтернеті, які прирівнюються до кримінального правопорушення, повинні каратися і розслідуватися так само, як і злочини, скоєні офлайн. Крім того, загроза життю та фізичній недоторканності, зокрема й загроза зґвалтування, мають бути пріоритетними для притягнення до відповідальності.

Залучення національних правозахисних організацій і асоціацій журналістів

- Держави повинні вивчити потенціал співпраці з національними правозахисними організаціями під час навчання суддів і прокурорів, щоб уникнути свавільного застосування обмежувального законодавства щодо журналістів та інших медіаучасників.

С. Дискримінаційне чи необґрунтоване застосування законодавства чи санкцій з метою примусу до мовчання журналістів та інших медіаучасників (пункт 13 Рекомендації)

13. Держави-учасниці повинні стежити за тим, щоб законодавство й санкції не застосовувалися проти журналістів та інших медіаучасників у необґрунтований або дискримінаційний спосіб. Вони також повинні вжити необхідних законодавчих і/або інших заходів для запобігання необґрунтованому, недобросовісному чи зловмисному застосуванню закону й юридичному процесу для залякування чи примусу до мовчання журналістів та медіаучасників.

а. Показники

Ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
<p>Законодавство та санкції застосовуються в дискримінаційний або необґрунтований спосіб до журналістів та інших медіаучасників</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Перегляд законодавства про дифамацію, антитерористичну діяльність, національну безпеку, громадський порядок, мову ворожнечі, законів про образу релігійних почуттів та пам'яті з метою забезпечення того, що визначення, а також ключові терміни та поняття визначені з достатньою точністю для уникнення можливих зловживань, і що гарантії свободи вираження поглядів наявні. • Забезпечення дотримання принципу пропорційності при застосуванні таких законів та санкцій, а також належне стримування у застосуванні кримінальних проваджень/кримінальних санкцій за правопорушення з боку преси. • Створення відповідних процедурних гарантій та ефективних засобів правового захисту від зловживань цими законами. • Що стосується законів про дифамацію, переглянути ці закони так, щоб вони: <ul style="list-style-type: none"> - не передбачали занадто великих, непропорційних санкцій та відшкодування збитків; - відповідали практиці ЄСПЛ: тюремні покарання можуть бути передбаченими лише для виняткових ситуацій, зокрема при серйозному порушенні інших основоположних прав; - не передбачали підвищеного захисту для публічних осіб від публічної уваги чи критики; - не наділяли глав держав/монархів особливим захистом щодо права повідомляти та висловлювати думку щодо них; - зробили доступними низку засобів цивільного правового захисту (вибачення або внесення правок) як альтернативу відшкодуванню у відповідних справах; а також передбачили заходи, які мають на меті швидкий розгляд чи є низькозатратними; - сприяли належному реагуванню на дифамацію позасудових органів, таких як пресради. • Забезпечення навчання суддів з метою уникнення необґрунтованого застосування обмежувального законодавства.

<p>Необґрунтоване, недобросовісне та зловмисне застосування закону з метою залякування та примусу до мовчання журналістів та інших медіаучасників</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Законодавчі та/або інші заходи щодо запобігання зловживанню судовим процесом, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> - заходи з метою запобігання явищу «судового туризму»; - законодавство, що запобігає стратегічним позовам проти участі у громадському житті (anti-SLAPP); - журналістам доступна схема надання правової допомоги, яка спрямована на забезпечення розумної можливості представляти власні справи; - проведення навчання суддів з метою запобігання необґрунтованому, недобросовісному та зловмисному застосуванню закону та судового процесу та їх стримування.
---	---

в. Довідкові тексти та інші відповідні джерела

Статистика

Неправильне застосування, зловживання або загроза застосування різних типів законодавства, серед яких законодавство про дифамацію, антитерористичну діяльність, національну безпеку, громадський порядок, мову ворожнечі, закони про образу релігійних почуттів та пам'яті, з метою перешкоджання участі у публічному обговоренні, може виявитися ефективним засобом залякування та примусу до мовчання журналістів та інших медіаучасників, які висвітлюють теми, що становлять суспільний інтерес. За даними дослідження Ради Європи «Журналісти під тиском»⁴⁶, 23% опитаних журналістів стверджували, що вони зазнали «судового залякування» або «судових переслідувань» у вигляді арешту, розслідування, загрози судового провадження чи фактичного судового провадження через низку законів, серед яких закони про дифамацію, громадський порядок, антитерористичну діяльність та закони про національну безпеку. Крім того, певні правові положення можуть самі по собі призвести до негативного ефекту для свободи вираження поглядів і публічних дебатів.

Загальні заходи боротьби з дискримінаційним і свавільним застосуванням законодавства чи санкцій за примус до мовчання журналістів та інших медіаучасників

До законодавства, яке часто використовують, щоб обмежити свободу висловлювань, належать, серед іншого, закони про громадський порядок, боротьбу з тероризмом, національну безпеку, закони про образу релігійних почуттів та пам'яті.

Відповідно до усталеної практики ЄСПЛ будь-які обмежувальні заходи повинні бути встановлені законом і відповідати одній із законних цілей, передбачених пунктом 2 статті 10 Конвенції, а також повинні позитивно проходити тест на пропорційність (чи було обмеження необхідним у демократичному суспільстві та чи була мета пропорційною

⁴⁶ [«Журналісти під тиском – незаконне втручання, страх і самоцензура в Європі»](#), Мерилін Кларк та Анна Греч, 2017 р., Рада Європи. Це дослідження проведено серед майже 1000 журналістів та новинних провайдерів.

використаним засобам). При визначенні пропорційності національні суди повинні враховувати всі обставини справи, враховуючи контекст публікації, наявність суспільного інтересу та суворість покарання.

Обмеження у притягненні до кримінальної відповідальності

ЄСПЛ закликав утримуватися від притягнення до кримінальної відповідальності, навіть якщо це стосується захисту територіальної цілісності або національної безпеки чи запобігання злочину або безладам у випадках, коли публікація не підбурює до насильства чи до етнічної ворожнечі⁴⁷ (наприклад, у справах групи Інкаля⁴⁸). Критика урядів і публікація інформації, яку державні посадовці вважають такою, що ставить під загрозу національні інтереси, не повинна передбачати кримінальне обвинувачення в особливо серйозному правопорушенні, як-от приналежність до терористичної організації чи допомога їй, спроба повалити уряд чи змінити конституційний порядок, поширення терористичної пропаганди. Те саме стосується таких ситуацій у випадках надзвичайного стану⁴⁹.

Щоб запобігти неправильному використанню/зловживанню законами про громадський порядок, антитерористичну діяльність, національну безпеку та уникнути непотрібних або непропорційних втручань у свободу вираження поглядів, правопорушення, передбачені цими законами, мають бути чітко визначені та не повинні бути надмірно широкими⁵⁰. Для того щоб запобігти зловживанню/неправильному застосуванню закону, положення закону повинні також бути доступні зацікавленій особі, а їхні наслідки – бути передбачуваними і відповідати принципу верховенства права⁵¹. Крім того, необхідно створити належні процедурні гарантії та ефективні засоби захисту проти таких зловживань.

Захист журналістських джерел

Суд неодноразово наголошував, що захист журналістських джерел – один із наріжних каменів свободи преси. Без такого захисту джерела утримуватимуться від того, щоб допомагати пресі в інформуванні громадськості про питання, що становлять суспільний інтерес, унаслідок чого роль преси як важливого громадського вартового може бути підірвано, а це у свою чергу негативно вплине на її здатність надавати точну й

⁴⁷ Суд тлумачить «підбурювання до насильства» як звернення до насильницьких актів чи кривавої помсти, що виправдовує вчинення терористичних актів задля переслідування цілей своїх прихильників, і які можуть тлумачитися як схильні до заохочення насильства через прищеплення глибоко вкоріненої й нераціональної ненависті до певних осіб: див. справу [«Сюрек проти Туреччини»](#) (Süreç v. Turkey), №4, ВП, №24762/94, 8 липня 1999 р., п. 60.

⁴⁸ У справі [«Інкаль проти Туреччини»](#) (Incal v. Turkey), ВП, №22678/93, 9 червня 1998 р., і групі подібних справ ЄСПЛ постановив, що засудження заявників за порушення закону про антитерористичну діяльність через виготовлення, публікацію чи інше поширення заяв/публікацій порушували їхнє право на свободу вираження поглядів (стаття 10), оскільки такі заяви/публікації не підбурювали до ненависті чи насильства.

⁴⁹ Наприклад, див. справу [«Шахін Алпай проти Туреччини»](#) (Sahin Alpay v. Turkey), №16538/17, 27 лютого 2001 р., пп. 172-184.

⁵⁰ Наприклад, у справі [«Гьозель і Озер проти Туреччини»](#) (Gözel and Özer v. Turkey), №43453/04 і 31098/05, 6 липня 2010 р. ЄСПЛ постановив, що формулювання розділу 6(2) закону Туреччини про боротьбу з тероризмом, за яким було передбачено покарання для «всіх, хто друкує (друкував) чи публікує (публікував) заяви або листівки терористичних організацій» і який містив зобов'язання для внутрішньодержавних судів проводити текстові й контекстуальне вивчення текстів, не сумісне із правом на свободу вираження поглядів.

⁵¹ Див. [«Юрпер та інші проти Туреччини»](#) (Ürper and Others v Turkey), №№14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 та 54637/07, 20 жовтня 2009 р., пп. 28-29.

перевірену інформацію⁵². Неналежне використання законів про громадський порядок, антитерористичну діяльність і національну безпеку задля доступу до журналістських джерел через заходи спостереження чи примушування до розкриття (або обидвох цих заходів разом, як це було в справі «Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands)⁵³ є поширеним прикладом втручання в цю сферу.

Накази для журналістів про розкриття інформації мають негативний вплив не лише на їхні джерела, які можуть розкрити, але й на газету, щодо якої може бути спрямований такий наказ, адже він може завдати негативного впливу її репутації в очах майбутніх потенційних інформаторів. Цей негативний вплив далі поширюється на громадськість, яка зацікавлена в отриманні інформації, переданої через анонімні джерела, і яка також є потенційним джерелом інформації. З огляду на важливу роль свободи преси в демократичному суспільстві та потенційний негативний ефект наказу про розкриття інформації, такий захід не може бути сумісним зі статтею 10 Конвенції, якщо він не є виправданим переважаючою вимогою в інтересах суспільства⁵⁴.

У справі «Big Brother Watch та інші проти Сполученого Королівства» (Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom)⁵⁵, яка стосувалася заходів спостереження, ЄСПЛ постановив, що хоча режим масового перехоплення сам по собі не порушує Конвенцію, недостатній нагляд за процесом відбору суб'єктів спостереження і відсутність належних гарантій захисту щодо відбору даних для вивчення не відповідають положенню про «вимогу якості закону», а тому це було порушенням статті 8. Він також встановив порушення статті 10 через відсутність гарантій захисту для журналістських джерел під час режиму масового перехоплення, а також недостатні гарантії захисту у випадку отримання даних про комунікацію від постачальників послуг зв'язку. Відповідно до усталеної судової практики пошуки конфіденційних журналістських матеріалів мають здійснюватися виключно на підставі судового наказу й відповідно до інших суттєвих процесуальних гарантій, тобто повинна передбачатися перевірка з боку незалежного та неупередженого органу задля запобігання неналежному доступу до інформації, яка може розкрити особу інформатора.

Заходи боротьби з дискримінаційним і свавільним застосуванням законодавства про дифамацію

Серед журналістів, опитаних для дослідження «Журналісти під тиском», які зазнали судових залякувань, найбільш поширене залякування стосувалося використання законодавства про дифамацію.

Запобігання присудженню непропорційної компенсації у цивільних справах

Було встановлено, що закони та практика, що допускають надмірну чи непропорційну шкоду в цивільних справах, створюють негативний ефект для свободи вираження поглядів і громадських обговорень.

У справі «Толстой Мілославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v.

⁵² Див. [«Гудвін проти Сполученого Королівства»](#) (Goodwin v. the United Kingdom), ВП, №17488/90, 27 березня 1996 р., п. 39.

⁵³ [«Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. та інші проти Нідерландів»](#) (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands), №39315/06, 22 листопада 2012 р.

⁵⁴ [«Гудвін проти Сполученого Королівства»](#) (Goodwin v. the United Kingdom), ВП, №17488/90, 27 березня 1996 р., п. 39.

⁵⁵ [«Big Brother Watch та інші проти Сполученого Королівства»](#) (Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom), №58170/13, 62322/14 і 24960/15, 13 вересня 2018 р., п. 387.

the United Kingdom) ЄСПЛ постановив, що «згідно з Конвенцією присудження збитків за дифамацію повинно мати обґрунтоване відношення до пропорційності шкоди, заподіяній репутації» та постановив порушення статті 10, враховуючи розмір відшкодування, «у поєднанні із відсутністю належних та ефективних гарантій проти непропорційно великого відшкодування»⁵⁶. У справі «Independent Newspapers Limited проти Ірландії» (Independent Newspapers Limited v. Ireland) ЄСПЛ встановив, що безпідставно високе відшкодування за позовом про дифамацію може мати негативний вплив на свободу вираження поглядів, тому повинні існувати належні внутрішні гарантії для того, щоб уникнути непропорційної суми відшкодування⁵⁷.

Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції 1577 (2007) «Про декриміналізацію дифамації» засудила надмірне використання необґрунтовано великих сум відшкодування збитків та зацікавленості до справ про дифамацію і зазначила, що виплата непропорційної компенсації може також розцінюватися як порушення статті 10 Конвенції.

Наявність цілої низки засобів цивільного правового захисту як альтернативних засобів компенсації, таких як вибачення або накази про внесення змін, може сприяти забезпеченню пропорційної реакції на дифамацію і допомогти вчасно відновити репутацію людини. Роль позасудових органів, таких як пресради, також може відігравати важливу роль у досягненні пропорційності та своєчасності, як це зазначав у своїх справах ЄСПЛ⁵⁸.

Усунення кримінальних санкцій за дифамацію

Негативний вплив на свободу вираження поглядів може виникнути не тільки внаслідок застосування будь-яких покарань – пропорційних чи непропорційних, – а й страху від існування покарання навіть у випадку виправдання. Як зазначено у пункті 34 розділу «Принципи» Рекомендації CM/Rec(2016)4, втручання, що мають форму кримінальних покарань, мають більш негативний вплив, аніж втручання, що призводять до цивільної відповідальності. ЄСПЛ ніколи безпосередньо не унеможлилював збереження кримінальних покарань за дифамацію. Проте застосування кримінальних покарань буде враховуватися у контексті пропорційності⁵⁹.

Страх у вигляді ув'язнення має охолоджувальний ефект на здійснення журналістських свобод. У справі «Махмудов та Агазаде проти Азербайджану» (Mahmudov and Agazade v. Azerbaijan) ЄСПЛ постановив, що ризик бути засудженими та позбавленими волі за дифамацію для журналістів, які здійснюють розслідування, буде заважати висвітлювати питання, що становлять суспільний інтерес. Страх ув'язнення неминуче негативно впливає на журналістську свободу вираження поглядів⁶⁰. ЄСПЛ неодноразово наголошував на тому, що Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції 1577 (2007) «У напрямку декриміналізації дифамації» наполегливо закликала ті держави-учасниці, законодавство яких все ще передбачає ув'язнення за дифамацію,

⁵⁶ [«Толстой Мілославський проти Сполученого Королівства»](#) (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom), №18139/91, 13 червня 1995 року, пп. 49, 51.

⁵⁷ [«Independent Newspapers Limited проти Ірландії»](#) (Independent Newspapers Limited v. Ireland), №28199/15, 15 червня 2017 р., п. 104.

⁵⁸ Наприклад, див. справу [«Штоль проти Швейцарії»](#) (Stoll v. Switzerland), ВП, №69698/01, 10 грудня 2007 р.

⁵⁹ Див., наприклад, [«Radio France та інші проти Франції»](#) (Radio France and Others v France), №53984/00, рішення від 30 березня 2004 р., п. 40; [«Ліндон, Очаковський-Лоран та Жулі проти Франції»](#) (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v France), №21279/02 та 36448/02, рішення від 22 жовтня 2007 р., п. 59.

⁶⁰ [«Махмудов і Агазаде проти Азербайджану»](#) (Mahmudov and Agazade v Azerbaijan), №35877/04, рішення від 18 грудня 2008 р., п. 49.

скасувати такі закони, навіть якщо на практиці вони не застосовуються»⁶¹. Тюремний вирок за правопорушення з боку преси буде сумісним зі свободою вираження поглядів журналістів, як це гарантує стаття 10 Конвенції, лише за виняткових обставин, зокрема, коли серйозно порушено інші основні права, як-от у випадку використання мови ворожнечі чи підбурювання до насильства⁶².

Скасування посиленого захисту від критики та громадського контролю для публічних осіб

Закони про дифамацію, які надто захищають репутаційні інтереси, також можуть мати негативний ефект для свободи вираження поглядів.

У справі «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria) ЄСПЛ встановив, що «межі прийнятної критики є ширшими щодо публічних осіб або політичних діячів, аніж щодо приватних осіб. У демократичному суспільстві дії уряду повинні перебувати під ретельним наглядом не лише законодавчих органів, але й преси та громадськості»⁶³. Що стосується глав держав, то у справі «Артун та Гювенер проти Туреччини» (Artun and Güvener v. Turkey) ЄСПЛ постановив, що зацікавленість держави в захисті глави держави «не може виправдати надання йому привілею чи особливого захисту у контексті права висвітлювати та висловлювати думки про нього»⁶⁴. Принципи, пов'язані з критикою глав держав, застосовуються не тільки до республіканських голів держав, але й також до монархів, які не обираються⁶⁵.

У Резолюції 1577(2007) «У напрямку декриміналізації дифамації» Парламентська Асамблея Ради Європи закликала держави прибрати із власного законодавства про дифамацію будь-який підвищений рівень захисту публічних осіб відповідно до практики ЄСПЛ.

Боротьба зі зловживанням законом та/або юридичними процедурами у справах про дифамацію

Як зазначено у пункті 36 розділу «Принципи» Рекомендації CM/Rec(2016)4, необґрунтоване⁶⁶, недобросовісне⁶⁷ чи зловмисне⁶⁸ застосування законодавства і

⁶¹ Див., наприклад, рішення у справах «Маріапорі проти Фінляндії» (Mariapori v. Finland), п. 69; «Ніскасаарі та інші проти Фінляндії» (Niskasaari and Others v. Finland), п. 77; «Саарісто та інші проти Фінляндії» (Saaristo and Others v. Finland), п. 69; «Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland), п. 50.

⁶² Наприклад, див. справу «Кумпана та Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania), ВП, №33348/96, 17 грудня 2004 р., п. 115; «Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland), №45130/06, 6 квітня 2010 р., п. 50.

⁶³ «Лінгенс проти Австрії» (Lingens v. Austria), №9815/82, 18 липня 1986 р., п. 42.

⁶⁴ «Артун та Гювенер проти Туреччини» (Artun and Güvener v. Turkey), №75510/01, 26 червня 2007 р., п. 31.

⁶⁵ «Стерн Таулатс і Роура Капельєра проти Іспанії» (Stern Taulats and Roura Capellera v. Spain), №51168/15 і 51186/15, 13 березня 2018 р., п. 39.

⁶⁶ Необґрунтований позов чи скарга є такою, що не має серйозних цілей або цінності. Часто «необґрунтований» позов стосується таких незначних або необґрунтованих питань, що їх розслідування буде непропорційним з точки зору часу та витрат. Звідси можна зробити висновок, що позов був поданий необґрунтовано, оскільки очевидним є те, що він не має розумної перспективи успіху, та/або що витратити час на позов – недоцільно.

⁶⁷ Недобросовісний позов чи скарга – один (чи низка) позов, який спеціально використовується для того, щоб занепокоїти, роздратувати або спричинити фінансові витрати для відповідача (https://en.wikipedia.org/wiki/Frivolous_or_vexatious).

⁶⁸ Зловживання законом та юридичними процедурами полягає у відкритті кримінального провадження або цивільного позову проти іншої сторони, які спричинені злим умислом та не мають обґрунтованої причини (<https://www.merriam-webster.com/legal/malicious%20prosecution>).

юридичних процедур, зокрема й значні судові витрати, що необхідні для відповіді на такі судові позови, можуть стати засобом тиску й залякування, особливо у випадку багатьох одночасних позовів, а отже мати негативний вплив на свободу вираження поглядів.

Одним із таких прикладів є «судовий туризм»⁶⁹, коли позивач діє зі злісним наміром чи зловживає своїм правом на доступ до суду. Через його стримувальний ефект Комітет міністрів Ради Європи визнав це явище основною проблемою для свободи вираження поглядів, доступу до інформації, плюралізму й розмаїття медіа⁷⁰. Окрім того, це явище також негативно впливає на інші права людини та основоположні свободи, такі як право на справедливий суд (стаття 6) та право на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8)⁷¹.

«Судовий туризм» стає можливим завдяки відмінностям між національними законами про дифамацію та спеціальними правилами юрисдикції внаслідок правопорушення та у кримінальних справах, а також завдяки глобалізації, оскільки контент, розміщений в інтернеті, доступний у кількох юрисдикціях. Дослідження Ради Європи «Відповідальність і юрисдикційні питання в справах про дифамацію в Інтернеті» визначило 15 добрих практик у державах – учасницях Ради Європи, які покликані пом'якшити чинники, що сприяють вибору вигідної юрисдикції в справах про дифамацію⁷². Правила та стандарти кримінальної й цивільної відповідальності щодо запобігання «судовому туризму» також доступні в Спільній декларації щодо свободи вираження поглядів та інтернету⁷³.

Забезпечення принципу рівноправності сторін дуже важливе у боротьбі з неправомірним застосуванням і зловживанням законом і юридичними процедурами. Процесуальні гарантії, що дозволяють відповідачам ефективно протидіяти безпідставним, сутяжницьким і зловмисним позовам, можуть передбачати аргументи щодо правди, суспільних інтересів і/або критичних коментарів⁷⁴. Оскільки залякування, в основі якого зловживанням законом і юридичними процедурами, може виявитись особливо гострою проблемою для журналістів та інших медіаучасників, які не мають такого самого юридичного захисту чи фінансової та інституційної підтримки, держави зобов'язані вживати належних заходів, щоб гарантувати, що кожній стороні надано можливість представити свою справу⁷⁵.

Додатковим способом боротьби із такими необґрунтованими формами судових процесів є законодавство, що запобігає стратегічним позовам проти участі у громадському житті

⁶⁹ «Судовий туризм» – форма вибору вигідної юрисдикції, за якої скажник подає скаргу про дифамацію в суд, який, на його думку, найімовірніше винесе рішення на його користь, навіть якщо між юридичним питанням і юрисдикцією суду існує дуже незначний зв'язок.

⁷⁰ [Декларація Комітету міністрів про прагнення до міжнародних стандартів, що протидіють маніпулюванню підсудністю у справах про дифамацію](#), ухвалена 4 липня 2012 р., п. 5.

⁷¹ Дослідження Ради Європи про [«Відповідальність і юрисдикційні питання в справах про дифамацію в Інтернеті»](#), DGI(2019)04.

⁷² Там само.

⁷³ [Спільну Декларацію щодо свободи вираження поглядів та інтернет](#) було прийнято 1 червня 2011 р. Спеціальним доповідачем Організації Об'єднаних Націй (ООН) з питань свободи думки та вираження поглядів, представником Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з питань свободи медіа, Спеціальним доповідачем Організації американських держав (ОАД) з питань свободи вираження поглядів та Спеціальним доповідачем Африканської комісії з прав людини та народів (АКПЛН) з питань свободи вираження поглядів та доступу до інформації, п. 4.

⁷⁴ Щоб ознайомитися з оглядом аргументів відповідача в типових справах про дифамацію, див. [«Свобода вираження поглядів і дифамація: дослідження про судову практику Європейського суду»](#), Тарлах Макгонагл, Рада Європи, сс. 43-45, 51.

⁷⁵ Пункт 36 розділу «Принципи» Рекомендації CM/Rec(2016)4.

(anti-SLAPP)⁷⁶, і передбачає заходи правового захисту для відповідача, за допомогою яких він може протидіяти безпідставним, сутяжницьким і зловмисним позовам. Найчастіше воно дає змогу подати клопотання про порушення справи проти особи через виступ з питання, що має суспільний інтерес. У такому випадку на позивача накладається тягар доведення ймовірності його/її перемоги у справі – тобто він/вона повинен довести, що має докази, і в результаті може виграти справу.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

Заходи для боротьби з дискримінаційним та свавільним застосуванням законодавства з дифамації

Комплексні правові реформи, що впроваджують різні типи заходів

- Закон Англії та Уельсу про дифамацію, ухвалений 2013 року, має на меті запобігти недобросовісному використанню дифамації, зокрема шляхом уведення «нового порогу серйозної шкоди». Закон передбачає, що «повідомлення не може вважатися дифамацією, якщо його оприлюднення не завдало або не може завдати серйозної шкоди репутації позивача». Ця концепція покликана «підняти планку» того, що суди будуть розцінювати як реальну скаргу щодо дифамації. Існує також потенціал для закриття незначних справ на тій підставі, що вони зловживають процесом, оскільки предметом справи є незначний епізод. У справі «Джаміль проти Dow Jones & Co» (Jameel v Dow Jones & Co) було встановлено, що має бути скоєне реальне суттєве порушення. Цей закон також спрямований запобігати «судовому туризму», посилюючи перевірку позовної заяви, яка має незначний зв'язок із Англією та Уельсом для того, щоб розглядатись судами. Він також передбачає правило єдиної публікації, щоб запобігти поданню повторних позовів проти видавця одного і того самого матеріалу.
- В Ісландії на додаток до Ісландської ініціативи сучасних медіа (ИСМ) прем'єр-міністр призначив комітет із законодавчої реформи у сфері свободи вираження поглядів, медіа й інформації. Комітету доручили переглянути й покращити наявні законопроекти, зокрема ті, що стосуються дифамації, закону про інформацію, мови ворожнечі, зберігання даних і відповідальності постачальників хостингу, а також оцінити, які законодавчі зміни можуть бути доречними у сфері свободи вираження поглядів, медіа й інформації. Комітет уже доопрацював законопроекти та/або зміни, щоб, серед іншого: скасувати кримінальну відповідальність за дифамацію, замінити її на цивільну відповідальність у формі відшкодування/компенсації; запровадити низку аргументів відповідача для уникнення відповідальності у певних випадках; скасувати посилений захист репутації громадських діячів; передбачити суворіші вимоги щодо того, коли мова ворожнечі передбачає покарання; захистити інформаторів; посилити право громадськості на доступ до інформації; захистити журналістів від провадження за дифамацію

⁷⁶ SLAPP – аббревіатура від «Strategic Lawsuit Against Public Participation» («стратегічний позов проти участі у громадському житті»). Згідно з [Проектом участі громадськості](#), що впроваджується у Сполучених Штатах, подібні позови спрямовані проти тих, хто виступає в інтересах суспільства, з метою примусити їх мовчати або залякати. Особи, що йдуть до суду в контексті SLAPP, не хочуть добитися правосуддя. Найімовірніше, метою [SLAPP](#) є залякування тих, хто не погоджується з ними чи з їхньою діяльністю, а також витягування коштів із відповідача. Хоча стратегічні позови проти участі у громадському житті часто не приводять до остаточного рішення суду не на користь відповідача, вони мають серйозний стримувальний ефект на такого журналіста чи іншого медіаучасника.

та перекладання відповідальності на роботодавців.

Скасування посиленого захисту для громадських діячів від критики та громадського контролю

- У Сербії на підставі двох рішень ЄСПЛ («Лепожич проти Сербії» (Lepojić v. Serbia)⁷⁷ і «Філіпович проти Сербії» (Filipović v. Serbia)⁷⁸ Верховний суд ухвалив правовий висновок, зазначивши, що критика громадських діячів більш прийнятна, ніж критика приватних осіб.

Боротьба зі зловживанням законом та/або юридичними процедурами у справах про дифамацію

- У Великій Британії уряд видав Рекомендаційну записку про сутяжницьких учасників провадження, пояснивши в ній, коли позов може вважатися сутяжницьким, й описавши можливі цивільні, а також кримінальні засоби правового захисту.
- Згідно із законами Франції відповідач у провадженні про дифамацію має право на захист правди. Крім того, відповідно до судової практики касаційного суду відповідачі у справах про дифамацію можуть стверджувати про переслідування законної мети чи загальні суспільні інтереси публікації, добросовісність, відсутність ворожнечі чи особистих нападів й серйозність розслідування.
- Прикладом законодавства, що запобігає стратегічним позовам проти участі у громадському житті, є anti-SLAPP закон штату Орегон. Відповідно до цього закону клопотання про закриття справи подається, якщо відповідач надає докази відсутності доказів на користь протилежного, показуючи, що позов виник через твердження, документ або поведінку, що пов'язана із реалізацією права на свободу слова щодо питання, яке становить суспільний інтерес. Якщо відповідач надає відповідні докази, то тягар доведення перекладається на позивача, який повинен продемонструвати, що існує ймовірність того, що він/вона виграє справу, надавши суттєві докази відсутності доказів на користь протилежного. Якщо позивач надає такі докази, суд відхиляє клопотання відповідача.
- У Європейському Союзі шість депутатів надали пропозиції до директиви ЄС щодо протидії недобросовісним судовим процесам/SLAPP судової практики, що, крім іншого, вимагають: щоб недобросовісні судові позови в ЄС були відхилені, а постраждалі журналісти-розслідувачі та незалежні медіа мали право на компенсацію; накладання штрафів на фірми, що практикують такі дії, коли звернення здійснюється до юрисдикцій за межами ЄС; створення SLAPP-фонду для підтримки журналістів-розслідувачів та незалежних медіа, які вирішили протистояти зловмисним спробам змусити їх мовчати та сприяти поверненню їм коштів; створення реєстру фірм ЄС, які займаються подібною діяльністю.

d. Пропозиції щодо імплементації

Загальні заходи боротьби з дискримінаційним і свавільним застосуванням законодавства чи санкціями для примусу журналістів та інших медіаучасників мовчати

- Перегляд і усунення широких визначень у законодавстві про дифамацію, антитерористичну діяльність, національну безпеку, громадський порядок, мову

⁷⁷ «Лепожич проти Сербії» (Lepojić v. Serbia), №13909/05, 6 листопада 2007 р.

⁷⁸ «Лепожич проти Сербії» (Lepojić v. Serbia), №13909/05, 6 листопада 2007 р.

ворожнечі, образу релігійних почуттів та пам'яті. Щоб уникнути зловживань, ключові терміни та поняття потрібно визначити достатньо точно.

- Обмеження, відповідно до судової практики ЄСПЛ, на ініціювання кримінальних проваджень/санкцій для правопорушень щодо преси (відповідно до законів про громадський порядок, антитерористичну діяльність, національну безпеку тощо), навіть якщо йдеться про територіальну цілісність/національну безпеку.
- Упровадження належних процесуальних гарантій і ефективних засобів правового захисту від зловживання цими законами.

Захист журналістських джерел

- Упровадження гарантій захисту журналістських джерел, як-от гарантія перегляду рішень про розкриття інформації незалежним і неупередженим органом з метою запобігання непотрібному доступу до інформації, що здатна розкрити особу інформатора. Орган, що здійснює перевірку, повинен бути в змозі зважити потенційні ризики й відповідні інтереси до розкриття. У його рішеннях мають бути закладені чіткі критерії, зокрема щодо того, чи не були б достатніми заходи меншого втручання.

Заходи боротьби з дискримінаційним і свавільним застосуванням законодавства про дифамацію

- Перегляд внутрішньодержавного законодавства про дифамацію, щоб гарантувати, що:
 - присудження компенсації за шкоду не є непропорційно великим; існують належні й ефективні національні гарантії захисту від завеликих компенсацій;
 - вони не передбачають тюремного ув'язнення, окрім виняткових випадків і відповідно до судової практики ЄСПЛ;
 - не передбачено посиленого захисту для високопосадовців. Зокрема, керівники держави/монархи не мають привілеїв чи спеціального захисту від права на інформування й вираження поглядів про нього/неї;
 - у законах або судовій практиці передбачено гарантії захисту свободи вираження поглядів, які відповідають європейським і міжнародним стандартам захисту прав людини, зокрема аргументи щодо правди/суспільних інтересів/критичних коментарів;
 - доступна низка цивільних засобів захисту як альтернатива компенсації заподіяної шкоди у відповідних випадках, як-от накази про вибачення чи виправлення; доступні швидкі чи недорогі заходи;
 - відбувається сприяння позасудовим органам, як-от радам із питань преси, щоб забезпечити пропорційну реакцію на дифамацію.

Боротьба зі зловживанням законом та/або юридичними процедурами у справах про дифамацію

- Затвердження законодавчих та/або інших заходів для запобігання, з належною повагою до незалежності системи правосуддя, зловживанню судовими процедурами й запобігання «судовому туризму». Зокрема:
 - суди та трибунали повинні мати юрисдикцію в справі, лише якщо існує тісний зв'язок між справою та юрисдикцією, до якої вона належить;

- суди та трибунали повинні прагнути виявляти й розпізнавати декларативні рішення, винесені іноземними судами, які покликані запобігати зловживанню юридичними процедурами чи іншими діями скаржника, які можна кваліфікувати як вибір вигідної юрисдикції, або які покликані припинити ці процедури чи дії;
 - суди та трибунали зазвичай повинні на підставі винятковості з метою дотримання громадського порядку відмовляти у визнанні чи виконанні іноземних рішень, які присуджують вочевидь непропорційну компенсацію, надану з порушенням належних правових процедур чи внаслідок зловживання правами;
 - суди повинні послідовно застосовувати виняток *res judicata* (судовий прецедент) у випадку визнання й виконання іноземного рішення, яке несумісне з іншим рішенням суду іншої держави у справі, що стосується тієї самої причини позову й між тими самими сторонами;
 - у національному законодавстві потрібно чітко викласти конкретні й обґрунтовані терміни позовної давності для позовів про дифамацію;
 - має застосовуватися правило однієї публікації, що визначатиме дату початку терміну позовної давності для справ про дифамацію;
 - суди та трибунали повинні скасувати термін позовної давності на запит однієї зі сторін за умови, що дотримано об'єктивних і чітко визначених умов, викладених у відповідному законодавстві;
 - якщо тягар доведення лежить на відповідачеві, наявні аргументи не повинні перешкоджати перекладанню тягаря доведення на скаржника чи надмірно ускладнювати таке перекладення;
 - суди та трибунали повинні виносити рішення за відсутності сторін, лише коли ефективно гарантовано належне вручення повістки про міжнародне провадження;
 - сума відшкодування, присудженого судом у провадженнях про дифамацію, має бути суворо пропорційною шкоді, заподіяній скаржнику;
 - штрафні санкції, якщо вони доступні відповідно до законодавчої бази держави-учасниці, дозволяються лише у випадку дотримання суворих і чітко визначених умов:
 - мають бути заборонені апеляції, що ґрунтуються виключно на сумі компенсації;
 - суди повинні покладатися на заборону зловживання правами в разі розгляду справ про очевидний вибір вигідної юрисдикції;
 - де можливо, суди повинні уважно вивчити відповідні фактичні елементи справи згідно з доктриною *forum non conveniens* під час визначення найкращої юрисдикції для її розгляду;
 - під час визначення законодавства, що застосовується в справі про дифамацію, потрібно застосовувати принцип близькості (тісних зв'язків).
- Розробка законодавства, що запобігає стратегічним позовам проти участі у громадському житті (*anti-SLAPP*), що дозволятиме відповідачам у справах про

дифамацію подати клопотання у справі, ініційованої проти нього/неї, оскільки це передбачає виступ на тему, що становить суспільний інтерес.

- Упровадження програм правової допомоги для журналістів, щоб гарантувати, що вони мають достатні можливості представляти свої справи.
- Вивчення ролі правозахисних організацій у навчанні суддів і прокурорів, щоб уникнути свавільного застосування обмежувального законодавства щодо журналістів та інших медіаучасників.

D. Роль журналістів та інших медіаучасників, що висвітлюють демонстрації та інші події (пункт 14 Рекомендації)

14. Держави-учасниці повинні враховувати демократичну важливість і цінність для демократії ролі, яку відіграють журналісти та інші медіаучасники в особливих умовах, зокрема в періоди кризи, під час виборів, під час демонстрацій і в зонах конфлікту. За таких особливих умов важливо, щоб правоохоронні органи поважали роль журналістів та інших медіаучасників, які висвітлюють демонстрації та інші події. Посвідчення журналістів або членів профспілок, належні акредитаційні та журналістські знаки розрізнення повинні прийматися органами державної влади як документи, що засвідчують повноваження журналістів, і якщо журналісти або інші медіаучасники не мають змоги надати професійні документи, органи державної влади повинні докласти всіх можливих зусиль, щоб з'ясувати їхній статус. Крім того, органи державної влади і журналістські організації заохочуються до діалогу для уникнення суперечок або конфліктів між ними.

a. Показники

Ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
Правоохоронні органи перешкоджають роботі журналістів та інших медіаучасників, зокрема, під час публічних демонстрацій та інших заходів	<ul style="list-style-type: none"> • Державні органи повинні приймати прескарти або профспілкові посвідчення, відповідні акредитаційні документи та журналістські знаки як документи, що посвідчують журналіста. Якщо немає можливості створити професійну документацію, органи влади повинні докласти усіх можливих зусиль для з'ясування їхнього статусу. • Військовим та правоохоронним органам надано рекомендації, що забороняють переслідування, залякування чи фізичні напади на журналістів⁷⁹. • Створено ефективні канали комунікації між журналістськими організаціями та силами безпеки щодо висвітлення вуличних протестів, демонстрацій та громадських заходів⁸⁰.

b. Довідкові тексти та інші відповідні джерела

Запобігання/перешкоджання висвітленню демонстрацій та інших подій з боку медіа

⁷⁹ Показники безпеки журналістів: Національний рівень, 28 липня 2015 року, ЮНЕСКО, с. 10.

⁸⁰ Там само.

У справі «Пентікяйнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland) ЄСПЛ підкреслює ключову роль медіа у наданні інформації щодо дій влади під час публічних демонстрацій та стримування безладів. ЄСПЛ наголосив на «вартовій» (watchdog) ролі медіа, підкреслюючи, що будь-яка спроба прибрати журналістів із місця демонстрації повинна бути предметом ретельної перевірки.

Відповідно до підходу, який застосовує ЄСПЛ, такі ситуації варто розглядати в контексті конкретних обставин справи. Елементи, що мають бути взятими до уваги національними судами, повинні визначати: а) чи органи влади мали навмисний намір запобігати або заважати медіа висвітлювати демонстрацію/подію, намагаючись так приховати дії поліції від громадськості; б) чи заявник зміг би продовжувати виконувати свої професійні обов'язки, якби він виконав наказ поліції. Утім Європейський суд з прав людини також зазначив, що журналісти повинні виконувати законні накази поліції й не можуть стверджувати про імунітет від кримінальної відповідальності лише через те, що правопорушення було скоєно під час виконання їхніх журналістських обов'язків⁸¹.

У справі «Сельмані та інші проти Колишньої Югославської Республіки Македонія» (Selmani and others v. FYROM)⁸² щодо вилучення журналістів із пресложі парламенту, ЄСПЛ наголосив, що вищезазначені висновки є ще більше актуальними у ситуації, коли журналісти повідомляють про діяльність виборних представників у парламенті та про спосіб врегулювання органами влади безладів, що відбуваються під час парламентських засідань.

З огляду на важливу роль журналістів у передаванні інформації громадськості й притягненні влади до відповідальності, особливо в делікатних ситуаціях, обов'язково, щоб державні органи не втручались у висвітлення подій, які мають важливі наслідки для функціонування демократичних систем. Це означає, що журналісти й інші медіаучасники мають право фотографувати/знімати на відео демонстрації, зокрема придушення поліцією безладів, а їхнє обладнання не має вилучатися.

Правоохоронні органи повинні зважати на розпізнавальні знаки та посвідчення журналістів. Навіть більше, їхню відсутність не варто використовувати як передумову для неналежного обмеження журналістської діяльності. Якщо журналісти й інші медіаучасники не можуть надати документи, що підтверджують їхній статус, органи влади повинні намагатися перевірити таких осіб іншими способами, наприклад, через консультування з надійними медіаорганізаціями та професійними організаціями журналістів, які можуть підтвердити статус журналіста. Для розуміння взаємних обов'язків і обмежень, а відповідно забезпечення довіри й добрих робочих відносин, важливі скоординоване навчання й діалог між медіа та поліцією.

Захист журналістів від насильства з боку поліції

Колишній Комісар з прав людини Нільс Мужнієкс підкреслив, що насильство поліції щодо журналістів, особливо тих, хто намагається висвітлювати демонстрації, є однією з найбільш поширених загроз для свободи медіа. Наприклад, 2013 року понад половина всіх випадків заподіяння травм журналістам була спричинена діями поліції⁸³. Спеціальний звіт за 2018 рік «Окреслення свободи медіа», підготовлений організацією Index on Censorship, також показує, що співробітники правоохоронних органів відповідальні за

⁸¹ [«Пентікяйнен проти Фінляндії»](#) (Pentikäinen v. Finland), ВП, №11882/10, 20 жовтня 2015 р., пп. 89, 91.

⁸² [«Сельмані та інші проти Колишньої Югославської Республіки Македонія»](#) (Selmani and others v. FYROM), заява №67259/14, п. 75.

⁸³ Див. [заяву](#) Комісара Ради Європи з прав людини Нільса Мужнієкса на семінарі щодо захисту журналістів у Європейському суді з прав людини, що відбувся в листопаді 2014 р.

понад половину інцидентів проти медіа під час протестів, про які повідомляли в перші сім місяців 2018 року в Європі⁸⁴. Це свідчить про нагальну потребу в покращенні роботи поліції з медіа, які висвітлюють демонстрації.

У справі «Наджафлі проти Азербайджану» (Najafli v. Azerbaijan)⁸⁵, в якій журналіст висвітлював неузгоджену демонстрацію та був побитий поліцією, незважаючи на те, що журналіст не був одягнений у блакитний жилет, який би ідентифікував його як журналіста, він мав значок журналіста, а також неодноразово казав поліцейським, що він журналіст. ЄСПЛ встановив порушення як статті 3 щодо неналежного поводження, так і статті 10. ЄСПЛ встановив, що використання надмірної сили до журналістів у ході виконання їхнього професійного обов'язку серйозно ускладнює здійснення права на отримання і поширення інформації, незалежно від того, якими були наміри втручання поліції в діяльність журналістів.

Принцип 22 Рекомендації CM/Rec(2016)4 містить детальні положення щодо поліцейських операцій, зокрема роботи поліції на громадських демонстраціях.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

Запобігання/перешкоджання висвітленню з боку медіа демонстрацій та інших подій

- У Великій Британії програму «Авторизована професійна практика» (АПП) використовують для підготовки всіх командувачів і тактичних радників із питань громадського порядку. АПП засновується на передумові, що громадськість має право на доступ до інформації про поліцейську діяльність, а медіа відіграє ключову роль, щоб це сталося. Програма містить вказівки про комунікацію щодо громадського порядку, зокрема розділи про співпрацю з медіа, розроблення медіапланів і залучення медіа (наприклад, сприяння доступу до оглядових майданчиків і консультацій персоналу).

Відео про роль і статус журналістів, можливість надавати їм консультації про те, звідки вести репортажі, у якому зазначено «небезпечні» місця, також уведено до програми підготовки щодо громадського порядку.

- У Нідерландах було видано «Записник щодо порядку та безпеки» (Zakboek Openbare orde en veiligheid) – книгу, що містить поради для міських голів та їхніх підлеглих, в якій зазначено, що журналістам заборонено бути в небезпечних районах під час кризових ситуацій лише тоді, якщо це відповідає принципам пропорційності та субсидіарності. У випадку серйозних надзвичайних ситуацій журналістам варто дозволити перебувати в цих небезпечних районах, а за можливості – організувати для них (поліцейський) супровід⁸⁶.
- Франція також працює над навчальним курсом для поліції, спрямованим на сприяння взаєморозумінню між журналістами й поліцією та гарантування безпеки журналістів під час масових демонстрацій.
- В Україні було організовано й проведено навчання за участю приблизно 150 співробітників із різних регіонів, зокрема на тему належної взаємодії поліції та

⁸⁴ [Демонізація медіа: погрози журналістам у Європі](#), Index on Censorship, Спеціальний звіт, листопад 2019 р., с. 8.

⁸⁵ «Наджафлі проти Азербайджану» (Najafli v. Azerbaijan), №2594/07, 2 жовтня 2012 р.

⁸⁶ Див. [«Забезпечення сприятливого середовища для журналістів у Нідерландах»](#), Герт Локхорст та Леон Трапман, за ред. Тарлах Макгонагл, 13 квітня 2018 р., с. 61.

медіа під час публічних заходів.

- Між кількома британськими журналістськими профспілками та правоохоронними органами країни було укладено угоду⁸⁷, яка містить рекомендації, що:
 - а) дозволяють та сприяють медіа виконувати свої обов'язки щодо висвітлення з місця подій за умови, що медіа не заважають діяльності поліції;
 - б) визнають права медіаучасників у ситуаціях, які потенційно можуть стати суперечливими;
 - с) узгоджують правила для поліції щодо визнання прескарти як форми ідентифікації медіа⁸⁸.

Захист журналістів від насильства з боку поліції

- Асоціація журналістів Нідерландів та Національна поліція Нідерландів домовилися збиратися щотри місяці, щоб обговорювати співпрацю між пресою та поліцією, зокрема щодо інцидентів, пов'язаних із журналістами під час масових заворушень, або відносини між пресою та поліцією і правами журналістів у громадських місцях. Вони узгодили найбільш доречний порядок дій під час акцій протесту та інших інцидентів. Відповідно до цієї домовленості журналістам рекомендовано звертатися до командира поліцейського підрозділу на місці подій. Це дає змогу поліції бути в курсі можливих інцидентів між журналістами та протестувальниками⁸⁹.

Крім того, у світлі угоди від 2018 року між національною поліцією, державною прокуратурою, Нідерландською асоціацією журналістів і Нідерландським товариством головних редакторів «Про боротьбу з погрозами та насильством щодо журналістів», журналісти погодилися систематично повідомляти про всі інциденти, пов'язані з безпекою, і подавати скарги в правоохоронні органи.

- У Швеції поліція Стокгольма створила центр розвитку, який відповідає за правопорушення, що загрожують правам людини. Його представники регулярно проводять зустрічі з організаціями, які представляють журналістів (а також політиків та митців), для обміну досвідом та покращення оперативної співпраці. Крім того, галузева асоціація, що представляє низку великих шведських медіаорганізацій, створила консультаційний форум між керівниками служб безпеки цих організацій і представниками поліції, що працюють із жертвами злочинів та питаннями особистої безпеки. У минулому зустрічі відбувалися двічі на рік, а зараз за потреби можуть бути скликані й у коротший термін.
- Під час демонстрацій та інших публічних заходів Франція забезпечує роботу поліцейської екстреної лінії (SICOP) для журналістів, які перебувають у скрутному становищі.

d. Пропозиції щодо імплементації

Попередження перешкоджання медіа висвітлювати демонстрації та інші події

⁸⁷ Керівні настанови для співробітників Служби столичної поліції (м. Лондон) щодо репортерів, фотографів та телевізійних бригад.

⁸⁸ Посібник Організації з безпеки і співробітництва в Європі про безпеку журналістів, Вільям Хорслі, 2012 р., с. 37.

⁸⁹ Див. «Забезпечення сприятливого середовища для журналістів у Нідерландах», Герт Локхорст та Леон Трапман, за ред. Тарлах Макгонагл, 13 квітня 2018 р., с. 62.

- Якщо журналісти й інші медіаучасники не можуть надати документи, що підтверджують їхній статус, органи влади повинні намагатися перевірити таких осіб іншими способами, як-от через консультування з надійними медіаорганізаціями та професійними організаціями журналістів, які можуть підтвердити такий статус.
- Необхідно проводити регулярні зустрічі та робочі групи, які б об'єднували журналістів, медіаучасників, представників правоохоронних органів та прокурорів. Зустрічі також потрібно організовувати перед такими важливими подіями, як вибори, протести, великі спортивні заходи тощо.
- Що стосується демонстрацій, доцільно, щоб перед такими заходами відбувався не обов'язковий брифінг із журналістами; створювався периметр безпечної комунікації, де можуть бути присутні представники медіа й отримувати інформацію з вигідної позиції⁹⁰.
- Правоохоронні органи та медіа повинні призначати контактних осіб, щоб забезпечити безпроблемну комунікацію.
- Варто розробити рекомендації за участі поліції та репортерів, особливо щодо висвітлення у медіа демонстрацій, місць злочину та великих подій. Ці рекомендації повинні визначати права медіаучасників у ситуаціях, які потенційно можуть стати суперечливими, передбачати заходи сприяння практичній співпраці та узгоджувати правила для органів поліції щодо визнання прескарт формами ідентифікації представників сфери медіа⁹¹, зокрема вимогу щодо того, що коли журналісти й інші медіаучасники не здатні надати документи, що підтверджують їхній статус, його можна було перевірити іншим способом.

Захист журналістів від поліцейського насильства

- Військовим та правоохоронним органам варто надати рекомендації, що забороняють переслідування, залякування чи фізичні напади на журналістів.
- Якщо суд виніс рішення проти держави, встановивши зловживання силою з боку правоохоронних органів, національні правозахисні організації повинні бути залучені до розроблення, оцінювання та реалізації конкретних планів дій, орієнтованих на подолання такого зловживання силою.

Е. Ворожість до журналістів та ставлення їхньої роботи під сумнів з боку державних органів (пункт 15 Рекомендації)

15. Державні посадовці та громадські діячі не повинні ставити під сумнів чи заперечувати неупередженість журналістів та інших медіаучасників, зокрема через їхню статеву чи етнічну належність, звинувачувати їх у поширенні пропаганди, а отже, загрожувати їхній безпеці. Вони також не повинні вимагати, примушувати чи чинити тиск через насильство, погрози, штрафи, примус або інші засоби на журналістів та інших медіаучасників для того, щоб останні відступилися від ухвалених журналістських стандартів і професійної етики задля поширення пропаганди чи недостовірної інформації. Державні посадовці та громадські діячі повинні публічно й однозначно засуджувати всі випадки погроз і насильства щодо журналістів та інших медіаучасників, незалежно від джерела цих погроз і того, хто здійснює ці акти насильства.

⁹⁰ «Свобода вираження поглядів і громадський порядок: сприяння відносинам між силами безпеки та журналістами», ЮНЕСКО, 2018 р., с. 12.

⁹¹ Посібник Організації з безпеки і співробітництва в Європі про безпеку журналістів, с. 37.

а. Показники

Ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
Ворожість до журналістів та ставлення їхньої роботи під сумнів з боку державних органів	<ul style="list-style-type: none">• Уряд займає чітку публічну позицію щодо важливої ролі журналістів у суспільстві та необхідності забезпечення їх повного захисту від порушень.• Державні службовці та публічні особи утримуються від ставлення під сумнів чи нападу на доброчесність журналістів та інших медіаучасників.• Державні службовці та публічні особи утримуються від тиску на журналістів, метою якого є відхід від професійних стандартів та розповсюдження пропаганди.• Державні посадовці публічно засуджують усі випадки погроз і насильства щодо журналістів та інших медіаучасників.

в. Довідкові тексти та інші відповідні джерела

Статистика психологічного насильства щодо журналістів

Значна кількість журналістів повідомляють про психологічне насильство, яке здійснюється представниками державних органів. У дослідженні «Журналісти під тиском» 43% респондентів стверджували, що вони зазнавали залякувань від представників політичних груп. Таке залякування може мати різні форми: судове переслідування⁹², словесні напади та погрози покарань за несприятливе висвітлення, або у більш опосередкованих формах. До них належать примус чи тиск шляхом заподіяння насильства, погрози, фінансові санкції або спонукання до відходу від усталених журналістських стандартів та професійної етики задля поширення пропаганди і дезінформації. Повідомлення на Платформі Ради Європи для захисту журналістики та безпеки журналістів також надають численні приклади таких випадків.

Стримування і засудження державними органами всіх нападів на журналістів

Комісар з прав людини ООН наголошував, що уряди повинні висловити однозначне політичне зобов'язання, щоб забезпечити безпечне виконання журналістами своєї роботи. У зв'язку з цим варто визначити чітку державну позицію на найвищому урядовому рівні щодо важливої ролі журналістів у суспільстві та необхідності забезпечення повного захисту від порушень їхніх прав⁹³.

Представник ОБСЄ щодо свободи медіа підкреслює, що на будь-яку погрозу і випадок залякування журналістів (незалежно від того, хто це робить – представники держави чи недержавного сектору) у відповідь повинна бути реакція рішучого засудження з боку політичних та публічних осіб, оскільки суспільство повинно розуміти, що така поведінка

⁹² Страх і досвід арешту, розслідування, загроза та фактичне судове провадження шляхом свавільного застосування різних типів законів.

⁹³ «[Безпека журналістів](#)», Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини, A/HRC/24/23, 01.07.2013 р., с. 50.

неприйнятна та не може толеруватися⁹⁴.

Міжамериканський суд з прав людини у власній практиці дійшов висновку, що державні службовці повинні невідкладно та рішуче засуджувати напади на журналістів і медіаучасників у частині їхнього зобов'язання покарання відповідальних за злочин осіб. Крім того, ця дія є складником запобігання таким злочинам⁹⁵.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

Засудження всіх зазіхань із боку влади на журналістів та інших медіаучасників

- У Бельгії 2018 року прем'єр-міністр оголосив догану своєму речнику, який намагався залякати журналістів, щоб вони не ставили питань високопоставленому гостю.
- У Північній Ірландії у квітні 2019 року представники основних політичних партій, прем'єр-міністр і державний секретар виступили з публічними заявами, в яких висловлювали жаль щодо смерті журналістки Ліри Маккі в контексті ймовірного терористичного акту.
- У Чорногорії президент, прем'єр-міністр та інші представники уряду публічно засудили жорстокий напад на журналіста Олівера Лакича й оцінили його як зазіхання на демократію.

Комплексні національні плани дій і кампанії

- У Швеції уряд опублікував План дій «Оборона свободи слова – заходи із захисту журналістів, виборних представників та митців від загроз і ненависті». План дій має на меті захистити виборних посадових осіб, журналістів і митців, оскільки вони відіграють центральну роль у демократії та є вразливими перед «впливом погроз та ворожнечі», за допомогою таких інструментів: отримання більших знань щодо цього явища; надання основної підтримки всім, хто зазнав такого впливу; розроблення конкретних заходів, зокрема для журналістів та редакційних колективів; а також забезпечення міжнародної співпраці для захисту журналістів та митців.
- У Великій Британії в листопаді 2018 року міністр закордонних справ запустив кампанію з вжиття міжнародних заходів у сфері свободи медіа та захисту журналістів. Кампанія спрямована сприяти посиленню захисту журналістів, скороченню кількості нападів і послабленню державних обмежень щодо свободи медіа та свободи вираження поглядів; привернути загальну увагу до свободи медіа та збільшити витрати для урядів та інших осіб, що зловживають свободою медіа; провести міжнародну конференцію за участю міністрів і урядовців, дипломатичної спільноти, міжнародних агентств, організацій громадянського суспільства, НУО, вчених і журналістів для обговорення проблем і затвердження узгоджених заходів.
- Міністерство культури Словацької Республіки створило Тимчасову робочу групу з правового захисту журналістів з метою посилення захисту журналістів і підготовки законодавчих пропозицій, спрямованих, серед іншого, на розв'язання

⁹⁴ Організація з безпеки та співробітництва в Європі, представник ОБСЄ з питань свободи медіа, Дуня Міятович, [Комюніке про зростання загрози небезпеки для журналісток онлайн](#), лютий 2015 р.

⁹⁵ Міжамериканський суд з прав людини, [«Ріос та інші проти Венесуели»](#) (Rios et al. v. Venezuela), попередні зауваження, обставини справи, компенсація та витрати, рішення від 28 січня 2009 р., сер. С, №194, п. 148.

питань захисту журналістських джерел, захисту журналістів від необґрунтованого кримінального переслідування через наклеп.

Ініціативи міжнародної співпраці

- На Всесвітній конференції зі свободи медіа (Лондон, 10-11 липня 2019 року), організованій у межах кампанії Великої Британії щодо здійснення заходів на міжнародному рівні у сфері свободи медіа та захисту журналістів, було висунуто наведені нижче ініціативи.
 - Створення спільно з урядами інших країн **нового Глобального фонду захисту медіа**, який перебуватиме у віданні ЮНЕСКО, і допомога у фінансуванні юридичних консультацій для журналістів та навчання з питань безпеки для тих, хто працює в зонах конфліктів, щоб просувати План дій ООН із безпеки журналістів.
 - Створення **міжнародної цільової групи** для надання допомоги урядам у виконанні їхніх зобов'язань щодо свободи медіа, зокрема через розроблення національних планів дій. Щорічно на Генеральній Асамблеї ООН буде проводитися огляд роботи цільової групи.
 - Створення незалежної групи **правових експертів високого рівня** для консультування країн із питань посилення правового захисту журналістів. Мета групи – вивчити законодавчі та політичні ініціативи, які можуть затвердити держави, і надати рекомендації. Серед можливих рекомендацій/ напрямків дій було згадано такі:
 - можливе введення режиму санкцій із боку державних органів щодо держав, які порушують свободу медіа;
 - надання віз для журналістів, яких переслідують;
 - розгортання міжнародних слідчих груп із розслідування тяжких злочинів, скоєних проти журналістів;
 - сприяння використанню передової практики й типового законодавства для захисту активної вільної преси та підтримка урядів у скасуванні застарілого законодавства, яке обмежує свободу медіа;
 - пропозиція юридичних та інших ініціатив, які можуть здійснити уряди для забезпечення дотримання чинних міжнародних зобов'язань, що стосуються свободи медіа;
 - консультування щодо будь-яких нових міжнародних зобов'язань урядів, які допоможуть запобігти зловживанню щодо медіа й усунути його.
 - Створення **контактної групи** країн-однодумців, яка діяла б як механізм швидкого реагування, допомагаючи міністрам закордонних справ і послам одноставно реагувати на порушення свободи медіа.
 - Підписання **Глобального зобов'язання щодо свободи медіа**, у якому йдеться як про спільну роботу коаліції, так і про зобов'язання:
 - спільно висловлюватися та діяти через Коаліцію за свободу медіа у випадках, коли журналісти й медіаорганізації перебувають у небезпеці. Держави зобов'язуються висловлюватися та вводити санкції за порушення свободи медіа;

- пролити світло на порушення та зловживання свободою медіа, привертаючи до них увагу світової громадськості й домагаючись відповідальності;
 - виступати разом, щоб на найвищому рівні діяти з урядом країн, де свобода медіа перебуває під загрозою, і демонструвати солідарність/ підтримку країнам, які працюють над розвитком свободи медіа. У зв'язку з цим підтримувати уряди, які створюють національні системи та плани дій з реалізації Плану дій ООН щодо захисту журналістів;
 - використовувати силу дипломатичних мереж за допомогою нової *Контактної групи з питань свободи медіа*;
 - щорічно збиратися для оновлення зобов'язань і усунення нових загроз та можливостей.
- У своєму звіті «Захист правозахисників у державах-учасницях Ради Європи» ПАРЄ висловлює готовність виступити з ініціативою щодо: а) зміцнення міжнародної співпраці між національними парламентами з обміну інформацією про передовий досвід, що стосується сприяння діяльності правозахисників; а також, що стосується насильства щодо них; б) створити мережу парламентарів, які будуть підтримувати роботу правозахисників, засуджувати будь-які репресії проти них і доводити до відома своїх парламентів становище правозахисників у інших країнах.

d. Пропозиції щодо імплементації

Засудження всіх зазіхань влади на журналістів та інших медіаучасників

- Коли державні службовці та публічні особи ставлять під сумнів добросовісність журналістів та інших медіаучасників та зазіхають на неї, важливо, щоб такі словесні напади або погрози було викрито й зафіксовано, щоб пізніше притягнути за них цих осіб до відповідальності.
- Коли державні службовці та публічні особи ставлять під сумнів добросовісність журналістів та інших медіаучасників чи зазіхають на неї, такі зазіхання повинні бути засуджені іншими публічними особами, зокрема шляхом публічних вибачень та розгляд будь-яких ужитих заходів (наприклад, відмова в акредитації).
- Парламенти повинні затвердити кодекси поведінки для членів парламенту, що вимагають від них:
 - утримуватися від ставлення під сумнів чи зазіхання на добросовісність журналістів та інших медіаучасників;
 - утримуватися від примусу/спонукання/тиску на журналістів для їхньої відмови від професійних стандартів і поширення пропаганди;
 - засуджувати всі випадки погроз і насильства щодо журналістів та інших медіаучасників.

Комплексні плани дій та кампанії

- На найвищих урядових рівнях варто зайняти чітку громадянську позицію щодо важливої ролі журналістів у суспільстві, наприклад, затвердивши національний план дій щодо захисту журналістів та інших медіаучасників.

Міжнародна співпраця

- Уряди, парламенти й інші державні органи повинні брати участь у міжнародній співпраці з метою обміну передовим досвідом для захисту свободи медіа, припинення зловживань щодо медіа та запобігання їм.

III. Аналіз обраних сфер компонента “Судове переслідування” Керівних принципів до Рекомендації СМ/Рес(2016)4

А. Вимоги до ефективного розслідування й оперативні вимоги щодо припинення безкарності (пункти 17-22 та 24-25 Рекомендації)

Судове переслідування

17. Будь-хто, причетний до вбивств, нападів чи жорстокого поводження із журналістами та іншими працівниками медіа, повинен відразу бути притягнутий до відповідальності. Розслідування таких злочинів і судове переслідування винних повинне відповідати загальним вимогам. Якщо винні не відповідають за свої злочини, може постати атмосфера безкарності, яка потребує конкретних планів дій.

Загальні вимоги

18. Розслідування вбивств, нападів та жорстокого поводження повинні відповідати вимогам ефективності, адекватності, обґрунтованості, неупередженості, незалежності, невідкладності й громадського контролю.

19. Розслідування повинні бути ефективними у тому розумінні, що вони приведуть до встановлення фактів, винних осіб та покарання відповідальних. Органи влади повинні вжити всіх можливих заходів для збору всіх доказів щодо інциденту. Висновки розслідування повинні ґрунтуватися на ретельному, об'єктивному та неупередженому аналізі всіх відповідних складників, зокрема, потрібно з'ясувати, чи існує зв'язок між погрозами та насильством щодо журналістів й інших медіаучасників та здійсненням журналістської діяльності або проведенням суспільного обговорення. Органи державної влади також зобов'язані з'ясувати наявність можливого зв'язку між расистськими поглядами та актами насильства. Крім того, необхідно встановити, чи виникнення проблеми пов'язане з гендерною належністю.

20. Для того щоб розслідування було ефективним, особи, які відповідають за розслідування і які його ведуть, повинні бути незалежними й неупередженими з точки зору закону та практики. Будь-яка особа чи установа, які мають якийсь стосунок до справи, не повинні брати участі в її розслідуванні. Крім того, розслідування повинні проводити спеціалізовані, призначені для цього відділи відповідних органів державної влади, в яких працівники пройшли належну підготовку щодо міжнародних норм у галузі прав людини та гарантій. Розслідування повинні бути ефективними, щоб підтримувати довіру громадськості до процесу утвердження органами влади верховенства права, аби запобігати випадкам змови чи терпимості до незаконних дій і, у справах за участі державних посадовців чи органів, гарантувати їхню відповідальність за смерті, що сталися під час виконання ними своїх обов'язків. Розслідування також повинні здійснюватися під громадським контролем, до того ж у всіх випадках близькі особи постраждалого чи постраждалої повинні бути залучені до процесу розслідування настільки, наскільки це потрібно задля захисту його чи її законних інтересів.

21. Держави-учасниці зобов'язані вживати заходів, що необхідні для притягнення до відповідальності всіх осіб, які скоїли злочини проти журналістів та інших медіаучасників, незалежно від того, ким вони є – державними службовцями чи кимось іншим. У досудовому розслідуванні та судовому розгляді необхідно

встановити всі можливі – дійсні й потенційні – ролі у цих злочинах, зокрема, замовників, організаторів, виконавців та співучасників, а також визначити кримінальну відповідальність, яка впливає відповідно із їхніх діянь.

22. Держави-учасниці зобов'язані забезпечити чесність судового розгляду; вони повинні гарантувати незалежність і неупередженість судової системи. Вони також повинні гарантувати безпеку суддям, прокурорам, адвокатам і свідкам, які залучені у розслідування злочинів проти журналістів та інших медіаучасників.

Безкарність

24. Якщо судовий розгляд злочинів проти журналістів та інших медіаучасників не ініціюється або стикається з різними перешкодами, виникають неприйнятні затримки зі здійсненням правосуддя, що призводить до безкарності тих, хто винен у злочинах. Тому, якщо державного службовця звинувачують у злочинах за фактом жорстокого поводження, вкрай важливо, щоб кримінальні провадження й винесення вироку не були обмежені строком давності. Задля підтримання суспільної довіри до системи правосуддя такі заходи, як застосування амністії чи помилування, не повинні розглядатися чи ухвалюватися без вагомих причин. Законодавство повинне гарантувати додаткове чи посилене покарання державних службовців, які через недбальство, співучасть чи з умислом діють у спосіб, що перешкоджає або гальмує розслідування, судовий розгляд або покарання осіб, відповідальних за злочини проти журналістів або інших медіаучасників через їхню роботу або участь у суспільному обговоренні.

25. Якщо розслідування або судовий розгляд не завершуються притягненням до відповідальності винних у вбивствах журналістів або інших медіаучасників чи інших тяжких злочинах проти них, держави-учасниці повинні ухвалити порядок проведення особливих судових і позасудових розслідувань для конкретних справ або створити незалежні спеціалізовані органи, які б проводили такі розслідування на постійній основі. Останнім потрібно надати відповідні владні повноваження, і вони можуть діяти за участі або керівництва авторитетних представників медіа і/або громадянського суспільства з метою швидшого збирання фактів справ без упереджень щодо зобов'язань державних слідчих органів із притягнення правопорушників до відповідальності.

а. Показники

Особливі ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
Особи, які причетні до вбивств, нападів і жорстокого поводження з журналістами та іншими медіаучасниками, не притягаються до відповідальності, що створює культуру безкарності.	<ul style="list-style-type: none"> • Розслідування є ефективними (здатні привести до встановлення фактів, встановлення особи і за потреби покарання винних) і під час них дотримано основні вимоги: <ul style="list-style-type: none"> - достатність; - незалежність; - ретельність - оперативність; - відкритість для громадського контролю/доступність для постраждалих або їхніх сімей.

	<ul style="list-style-type: none"> • Запроваджено практичні/оперативні вимоги до припинення безкарності: <ul style="list-style-type: none"> - створено спеціалізовані слідчі підрозділи з досвідом роботи у сфері міжнародних норм із захисту прав людини; - забезпечено незалежність і неупередженість судової влади; - гарантовано безпеку суддів, прокурорів, адвокатів і свідків; - законодавство переглянуто з метою введення суворіших покарань, скасування строків давності для кримінального переслідування й обмеження амністій і помилувань за злочини, пов'язані з жорстоким поведінням з боку працівників державних органів, злочинами проти свободи вираження поглядів та перешкоджанням правосуддю. • Якщо розслідування та кримінальне переслідування не приводять до притягнення до відповідальності винних, здійснюються спеціальні судові або позасудові розслідування/розслідування незалежними спеціалізованими органами.
--	--

b. Довідкові матеріали та інші відповідні джерела

Статистика щодо безкарності

Із моменту затвердження Плану дій ООН рівень безкарності за вбивства журналістів у всьому світі коливається в межах 90%⁹⁶; такий самий рівень спостерігається і в країнах ОБСЄ⁹⁷. У державах – учасницях Ради Європи рівень безкарності також лишається вкрай тривожним. У недавньому щорічному звіті партнерів Платформи⁹⁸ підкреслено, що 2018 року на Платформі було опубліковано 26 повідомлень про безкарність, зокрема 17 випадків безкарності за вбивства журналістів. Навіть більше, в окремому звіті про безкарність у Сербії, опублікованому в серпні 2018 року, було виявлено ще 14 випадків убивств, викрадень і зникнень сербських та албанських журналістів у період з 1988-2005 рр., які залишаються нерозкритими. У звіті також підкреслено відсутність (що викликає занепокоєння) істотного прогресу у виявленні та притягненні до відповідальності підбурювачів чи організаторів нещодавніх вбивств і ймовірних убивств журналістів на

⁹⁶ [Звіт про багатосторонню консультацію з питань посилення впровадження Плану дій ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності](#), 16 серпня 2017 р., с. 16.

⁹⁷ «Путівник з безпеки журналістів» ОБСЄ, Вільям Горслі, 2012 р., с. 19.

⁹⁸ [«Демократія у небезпеці: загрози та посягання на свободу ЗМІ в Європі»](#), Щорічний звіт організацій-партнерів для Платформи Ради Європи за 2019 рік, призначений сприяти захисту журналістики та безпеці журналістів.

територіях держав – учасниць Ради Європи⁹⁹.

Постійні залякування, погрози та насильство щодо журналістів та інших медіаучасників у поєднанні з нездатністю притягнути до відповідальності винуватців таких злочинів викликають негативний ефект для свободи вираження поглядів і публічного обговорення. Держави повинні боротися з безкарністю, щоб гарантувати справедливість для жертв, запобігати скоєнню майбутніх порушень прав людини та загалом підтримувати суспільну довіру до системи правосуддя.

Зобов'язання проводити ефективне розслідування

Держави – учасниці Ради Європи несуть процесуальне зобов'язання щодо проведення ефективного розслідування при наявності заяв про порушення прав, передбачених Конвенцією. Таке зобов'язання існує, зокрема, відповідно до статті 2 (право на життя), статті 3 (заборона тортур і нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки та покарання) і статті 10 (право на свободу вираження поглядів) Конвенції.

Згідно зі статтею 2 держава має гарантувати безпеку та фізичну недоторканність кожної людини, яка перебуває під її юрисдикцією. Це передбачає не тільки негативне зобов'язання утримуватися від умисного та незаконного позбавлення життя, але й позитивне зобов'язання вживати відповідних заходів для захисту життя осіб, які перебувають під юрисдикцією держави. Відповідно до процедурної складової цього позитивного зобов'язання держава повинна проводити ефективні, незалежні й оперативні розслідування стверджуваних незаконних вбивств, скоєних державними чи недержавними суб'єктами, з метою кримінального переслідування винуватців таких злочинів і притягнення їх до відповідальності. Метою такого розслідування є забезпечення ефективного виконання національних законів, що захищають право на життя, й у випадках за участю працівників державних органів або самих державних органів – притягнення до відповідальності за смерть, що настала у їх віданні.

Європейський суд з прав людини твердо дотримується позиції, згідно з якою нездатність держави забезпечити ефективне розслідування вбивства/зазіхання на фізичну недоторканність людини є порушенням права на життя¹⁰⁰. Міжамериканський суд з прав людини дотримується такого самого підходу¹⁰¹.

Процесуальне зобов'язання щодо проведення ефективного розслідування може виникнути навіть у тому випадку, якщо жертва не померла в результаті зазіхання на його/її життя, і у випадку зникнення¹⁰². Якщо розслідування привело до порушення справи в національних судах, це зобов'язання також буде поширюватися на стадію слухання в суді. У справі «Онер'їлдіз проти Туреччини» (Oneryildiz v. Turkey)¹⁰³ суд заявив, що судовий розгляд у цілому, зокрема стадія слухання в суді, має задовольняти вимоги щодо позитивного зобов'язання щодо захисту життя за допомогою закону. Отже, національні

⁹⁹ Зокрема, Джамаль Хашоґджі в Туреччині та Ян Куцяк і його наречена Мартіна Кушнірова в Словаччині у 2018 р.; а також Дафне Каруана Галісія на Мальті у 2017 р.; Павло Шеремет в Україні у 2016 р. Партнерські організації Платформи також ставлять під сумнів ретельність розслідування вбивства Вікторії Маринової (2018 р., Болгарія) і смерті Максима Бородіна (2018 р., Російська Федерація), які поліція оголосила самогубствами.

¹⁰⁰ Наприклад, див. рішення в справі «Гонгадзе проти України» (Gongadze v. Ukraine), №34056/02, 8 листопада 2005 р., п. 164.

¹⁰¹ Наприклад, див. рішення в справі «Карвахаль проти Колумбії» (Carvajal v. Colombia), 13 березня 2018 р.

¹⁰² Наприклад, див. рішення в справі «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey), ВП, №25781/94, 12 травня 2014 р., п. 132.

¹⁰³ Наприклад, див. рішення в справі «Онер'їлдіз проти Туреччини» (Oneryildiz v. Turkey), ВП, №48939/99, 30 листопада 2004 р., п. 95-96.

суди повинні поставитися до справи з належною серйозністю, уважно вивчивши її, та за потреби винести стримувальний вирок¹⁰⁴.

Відповідно до статті 3 держави несуть процесуальне зобов'язання провести ефективне розслідування тверджень про жорстоке поводження, які заслуговують на довіру, і випадків, коли влада має вагомі підстави підозрювати, що таке жорстоке поводження відбулося. Суд постановив, що в разі залякування й насильства щодо медіа та їх представників держава несе позитивний обов'язок провести ефективне розслідування та вжити заходів захисту відповідно до статті 10¹⁰⁵.

Рекомендації щодо викорінення безкарності за серйозні порушення прав людини, ухвалені Комітетом міністрів Ради Європи, встановлюють норми та стандарти, серед іншого, і для ефективних, своєчасних та незалежних розслідувань¹⁰⁶.

Незалежність розслідування

Як зазначив ЄСПЛ у справі «Наджафлі проти Азербайджану» (Najafli v Azerbaijan)¹⁰⁷, розслідування має бути незалежним від осіб, причетних до подій. Якщо є звинувачення на адресу поліції, не повинно бути інституційних або ієрархічних зв'язків між слідчим і працівником, проти якого подано скаргу, крім того, має бути практична незалежність¹⁰⁸. Це також означає, що розслідування не повинно повністю покладатися на докази, надані працівниками поліції, імовірно причетними до смерті¹⁰⁹, а розслідування не повинні проводити їхні колеги та працівники того самого органу¹¹⁰. Для досягнення цієї мети Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК) наполегливо рекомендував створити незалежний слідчий орган, відокремлений від поліції, для розгляду скарг, які передбачають кримінальну або дисциплінарну відповідальність працівників поліції у випадках, коли йдеться про статті 2 або 3 Конвенції¹¹¹.

Належність розслідування

Розслідування повинно бути належним у тому сенсі, що воно має привести до встановлення й покарання винних. Крім того, що стосується конкретних справ за участю працівників поліції, військових або представників інших державних органів, розслідування має пролити світло на причину й обставини смерті, а також на те, чи було застосування сили виправданим відповідно до статті 2¹¹². Це зобов'язання означає: влада повинна вживати розумних заходів для отримання всіх відповідних доказів, що стосуються інциденту, зокрема, показів свідків, доказів судово-медичної експертизи та, за необхідності,

¹⁰⁴ Law of the European Convention on Human Rights, Harris, O'Boyle & Warbrick, 2009, с. 218.

¹⁰⁵ Див. [«Озгюр Гюндем проти Туреччини»](#) (Ozgur Gundem v. Turkey), №23144/93, 16 березня 2000 р., п. 42-46.

¹⁰⁶ [«Керівні принципи та довідкові документи щодо викорінення безкарності за серйозні порушення прав людини»](#), Н/Іnf (2011)7, затверджено 30 березня 2011 року на 1110-му засіданні заступників міністрів.

¹⁰⁷ [«Наджафлі проти Азербайджану»](#) (Najafli v Azerbaijan), №2594/07, 2 жовтня 2012 р., п. 52.

¹⁰⁸ Див. [«Енукідзе та Гірг'вліані проти Грузії»](#) (Enukidze and Girgvliani v. Georgia), №25091/07, 26 квітня 2011 р., п. 243.

¹⁰⁹ Див. [«Ергі проти Туреччини»](#) (Ergi v. Turkey), №23818/94, 28 липня 1998 р., п. 82-86.

¹¹⁰ Див. [«Рамсагай проти Нідерландів»](#) (Ramsahai v. the Netherlands), ВП, №52391/99, 15 травня 2007 р.

¹¹¹ Див. [Стандарти КЗК – «Основні» розділи загальних звітів КЗК](#), СРТ/Іnf/E(2002)1 – Перегл. 2006, гл. IX, п. 38; [Висновок Комісара Ради Європи з прав людини щодо незалежного та ефективного розгляду скарг на поліцію](#), CommDH (2009) 4, 12 березня 2009 р., п. 32.

¹¹² Див. рішення в справі [«Начова проти Болгарії»](#) (Nachova v. Bulgaria), ВП, №43577/98, 43579/98, 6 липня 2005 р., п. 113.

розтину, що забезпечує повну й точну фіксацію травм і об'єктивний аналіз клінічних результатів, включно з причиною смерті. Будь-який недолік розслідування, який підриває його здатність встановити причину смерті або відповідальних осіб, створює загрозу невідповідності цьому стандарту¹¹³. Розслідування може вважатися неналежним, якщо слідчі не беруть до уваги можливість причетності державних службовців (наприклад, працівників силових структур) до нападів¹¹⁴. Крім того, як зазначено в справі «Мазепа та інші проти Росії» (Mazepa and others v. Russia)¹¹⁵, у контексті замовних убивств розслідування не може вважатися належним, якщо не було докладено належних зусиль для встановлення особи замовника(-ів) вбивства.

Ретельність розслідування

Розслідування повинно бути всеосяжним за своїм масштабом і враховувати всі відповідні обставини, зокрема, будь-які расистські, гендерні або інші дискримінаційні мотиви, будь-які політичні мотиви та можливий зв'язок між насильством і здійсненням жертвою журналістської діяльності¹¹⁶. Також воно має бути здатним визначити будь-які систематичні збої, які призвели до порушення. Це потребує вжиття всіх розумних заходів для отримання доказів, як-от встановлення особи й допит імовірних жертв, підозрюваних і свідків; огляд місця стверджуваного порушення на предмет речових доказів і збір судово-медичних доказів компетентними фахівцями. Докази потрібно оцінювати ретельно, послідовно й об'єктивно¹¹⁷. Як зазначено в Спільній декларації про злочини проти свободи вираження поглядів від 2012 року¹¹⁸, якщо є докази того, що відповідний злочин може бути злочином проти свободи вираження поглядів, розслідування потрібно проводити за припущенням, що це так, доки не буде доведено протилежне й не буде вичерпано відповідні версії розслідування, пов'язані з очевидною діяльністю жертви.

Оперативність розслідування

Щоб отримати якісні докази, розслідування має проводитися оперативно. Будь-яка затримка в розслідуванні та судовому переслідуванні загроз або насильницьких злочинів щодо журналістів та інших суб'єктів сфери медіа свідчить про те, що на такі злочини не звертають належної уваги. Це у свою чергу, викликає у винуватців почуття безкарності й зберігає прийняття такого насильства.

Влада повинна діяти за власною ініціативою, щойно їй стає відомо про справу, і не повинна вимагати ініціативи найближчих родичів для порушення розслідування. Той факт, що жертва не бажає подавати офіційну скаргу, пізніше відкликає таку скаргу або вирішує припинити провадження у справі, не звільняє владу від обов'язку провести ефективне розслідування¹¹⁹.

¹¹³ [«Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства»](#) (Hugh Jordan v. the UK), №24746/94, 4 травня 2001 р., п. 107.

¹¹⁴ [«Яса проти Туреччини»](#) (Yasa v. Turkey), №22495/93, 2 вересня 1998 р., п. 107.

¹¹⁵ [«Мазепа та інші проти Росії»](#) (Mazepa and others v. Russia), №15086/07, 17 липня 2018 р., п. 75.

¹¹⁶ [«Адалі проти Туреччини»](#) (Adali v. Turkey), №38187/97, 31 березня 2005 р.

¹¹⁷ [«Керівні принципи та довідкові документи щодо викорінення безкарності за серйозні порушення прав людини»](#), H/Inf (2011)7, затверджено Комітетом міністрів 30 березня 2011 року на 1110-му засіданні заступників міністрів, с. 12.

¹¹⁸ [Спільна декларація про злочини проти свободи вираження поглядів](#) Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй (ООН) з питань свободи думки та вираження поглядів, представника Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з питань свободи медіа, Спеціального доповідача Організації американських держав (ОАД) з питань свободи вираження поглядів та Спеціального доповідача Африканської комісії з прав людини і народів (АКПЛН) з питань свободи вираження поглядів та доступу до інформації, представлена 25 червня 2012 р.

¹¹⁹ [«Яса проти Туреччини»](#) (Yasa v. Turkey), №22495/93, 2 вересня 1998 р., п. 100.

Громадський контроль над розслідуванням/доступність для жертв або їх сімей

У Рекомендації CM/Rec(2016)4 наголошується на важливості залучення потерпілих до процесу розслідування. Стаття 13 Конвенції, без шкоди для будь-якого іншого засобу правового захисту, доступного в межах національної системи, накладає зобов'язання на держави провести ретельне й ефективне розслідування, зокрема за потреби виплатити компенсацію. У процесі такого розслідування заявник має реальний доступ до слідчих процедур¹²⁰. Жертва чи найближчі родичі на практиці повинні мати можливість отримувати інформацію про розслідування, зокрема мати доступ до матеріалів справи й можливість надавати докази¹²¹. Найближчі родичі жертви повинні бути залучені до процедури розслідування, наскільки це необхідно для захисту його/її законних інтересів¹²².

Громадський контроль необхідний для забезпечення підзвітності та підтримки суспільної довіри до системи правосуддя. У зв'язку з цим може бути достатньо провести розслідування в приватному порядку за умови, що звіт буде опубліковано. У деяких випадках для підзвітності громадськості може знадобитися, щоб розслідування проводили публічно¹²³.

Інші практичні/оперативні вимоги щодо припинення безкарності

Спеціалізовані слідчі підрозділи, які мають досвід у сфері захисту прав людини й інших механізмів судового переслідування, адаптовані до розслідування злочинів, скоєних проти фізичної/моральної недоторканності журналістів

Створення в поліції та прокуратурі окремих підрозділів, що володіють конкретним досвідом у галузі прав людини й безпеки журналістів, може підвищити ефективність і неупередженість розслідувань. Такі спеціалізовані підрозділи потрібно навчати відповідно до пропозицій, зазначених у розділі II (B)(d) цього Посібника. Проте правила про конфлікт інтересів потрібно застосовувати також до цих конкретних підрозділів/механізмів. Якщо член цього спеціального підрозділу/органу поліції буде причетний до конкретної справи, справу необхідно направити в інший орган поліції, зокрема в незалежний слідчий орган із розгляду скарг на поліцію (за наявності такого).

Незалежна та неупереджена судова влада

Пункт 1 статті 6 Конвенції вимагає, щоб суд, який підпадає під її дію, був «незалежним» і «неупередженим». Принципи, що застосовуються під час визначення того, чи може суд вважатися «незалежним і неупередженим», рівною мірою застосовні до професійних суддів, мирових суддів і присяжних¹²⁴. Дотримання вимоги щодо незалежності оцінюють, зокрема, на основі встановлених законом критеріїв¹²⁵.

Під час визначення того, чи може той чи інший орган вважатися «незалежним», суд враховував такі критерії: а) спосіб призначення його членів; б) тривалість їхнього терміну повноважень; в) наявність гарантій проти зовнішнього тиску; г) чи орган демонструє

¹²⁰ [«Яса проти Туреччини» \(Yasa v. Turkey\)](#), №22495/93, 2 вересня 1998 р. п. 112-115.

¹²¹ Наприклад, див. рішення в справі [«Гусейнова проти Азербайджану» \(Huseynova v. Azerbaijan\)](#), №10653/10, 13 квітня 2017 р.

¹²² Наприклад, див. рішення в справах [«Г'ю Джордан проти Сполученого Королівства» \(Hugh Jordan v. the UK\)](#), №24746/94, 4 травня 2001 р., п. 109 і [«Адалі проти Туреччини» \(Adali v. Turkey\)](#), №38187/97, 31 березня 2005 р.

¹²³ Наприклад, див. рішення в справі «Пол та Одрі Едвардс проти Сполученого Королівства» (Paul and Audrey Edwards v. the UK), №46477/99, 14 березня 2002 р., п. 83.

¹²⁴ [«Гольм проти Швеції» \(Holm v. Sweden\)](#), 14191/88, 25 листопада 1993 р., п. 30.

¹²⁵ [«Мустафа Тунч і Феджіре Тунч проти Туреччини» \(Mustafa Tunç and Fecire Tunç v. Turkey\)](#), ВП, №24014/05, 14 квітня 2015 р., п. 221.

видимість незалежності¹²⁶. Неупередженість зазвичай означає відсутність упереджень або хибних уявлень, а її наявність або відсутність може бути перевірена різними способами¹²⁷.

Безпека суддів, прокурорів, адвокатів і свідків

Щоб викоренити безкарність, судові органи та прокурори, а також адвокати й свідки повинні бути здатними проводити розслідування та брати в ньому участь без страху й політичного чи іншого тиску.

Хоча стаття 6 Конвенції прямо не вимагає, щоб інтереси свідків бралися до уваги, їхнє життя, свобода чи особиста безпека можуть бути поставлені під загрозу як і інтереси, які зазвичай входять у сферу дії статті 8 Конвенції. Держави повинні організувати кримінальне провадження так, щоб ці інтереси не обмежували невиправдано. Тому принципи справедливого судового розгляду потребують, щоб у відповідних випадках інтереси захисту були врівноважені інтересами свідків чи жертв, яких викликали дати свідчення¹²⁸.

Застосування суворих покарань, скасування строків давності для притягнення до відповідальності й обмеження амністій і помилювань за окремими категоріями злочинів

Щоб ефективно боротися з безкарністю, можуть знадобитися паралельні правові реформи, зокрема, застосування суворих покарань, скасування строків давності для притягнення до відповідальності та суворе обмеження амністій і помилювань за певні категорії злочинів. У Керівних принципах щодо викорінення безкарності за серйозні порушення прав людини пояснено, що держави повинні забезпечувати механізм, який передбачає кримінальні та дисциплінарні заходи для покарання за поведінку й практику в державних органах, що призводить до безкарності за серйозні порушення прав людини¹²⁹. Рекомендація СМ/Рес(2016)4 закликає до суворіших покарань для державних службовців, які через недбальство, співучасть або свідомо діють так, щоб запобігати або перешкоджати розслідуванню, кримінальному переслідуванню чи покаранню осіб, відповідальних за ці злочини. Спільна декларація про злочини проти свободи вираження поглядів йде далі та вимагає, щоб, зважаючи на серйозний характер, злочини проти свободи вираження поглядів визнавали в кримінальному праві як окрему категорію або обтяжувальну обставину, що веде до серйознішого покарання¹³⁰. Резолюція ЮНЕСКО «Про засудження насильства щодо журналістів»¹³¹ закликає скасувати будь-який термін давності за злочини, скоєні з метою перешкодити свободі вираження поглядів або здійсненню правосуддя.

¹²⁶ [«Фіндлі проти Сполученого Королівства» \(Findlay v. the United Kingdom\)](#), №22107/93, 25 лютого 1997 р., п. 73.

¹²⁷ [«Кіпріану проти Кіпру» \(Kyprianou v. Cyprus\)](#), ВП, №73797/01, 15 грудня 2005 р., п. 118; [«Мікаллеф проти Мальти» \(Micallef v. Malta\)](#), ВП, №17056/06, 15 жовтня 2009 р., п. 93.

¹²⁸ [«Доорсон проти Нідерландів» \(Doorson v. the Netherlands\)](#), №20524/92, 26 березня 1996 р., п. 70; [«Ван Мехелен та інші проти Нідерландів» \(Van Mechelen and Others v. the Netherlands\)](#), №21363/93, 21364/93, 21427/93, 22056/93, 23 квітня 1997 р., п. 53.

¹²⁹ [Керівні принципи та довідкові документи щодо викорінення безкарності за серйозні порушення прав людини](#), Н/Іпф (2011)7, затверджено Комітетом міністрів 30 березня 2011 року на 1110-му засіданні заступників міністрів.

¹³⁰ [Спільна декларація про злочини проти свободи вираження поглядів](#) Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй (ООН) з питань свободи думки та вираження поглядів, представника Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з питань свободи медіа, Спеціального доповідача Організації американських держав (ОАД) з питань свободи вираження поглядів та Спеціального доповідача Африканської комісії з прав людини і народів (АКПЛН) з питань свободи вираження поглядів та доступу до інформації, представлена 25 червня 2012 р.

¹³¹ Резолюція ЮНЕСКО «Про засудження насильства щодо журналістів», №29/29, 1997 р.

Збір статистичних даних та інші заходи, необхідні для припинення безкарності

Для документування й оцінювання масштабів і серйозності проблеми безкарності, а також для зваженого вибору стратегій і реагування на них необхідні конкретні кількісні та якісні деталізовані дані про погрози, напади або насильство щодо журналістів.

У зв'язку з цим показник 16.10.1 Цілей сталого розвитку ООН 16.10 спонукає держав-учасниць збирати дані про кількість підтверджених випадків убивств, викрадень, насильницьких зникнень, незаконних арештів і катувань журналістів та інших медіаучасників (та інших категорій). Рада ООН з прав людини далі рекомендувала створити або зміцнити механізми збору й моніторингу інформації, як-от баз даних, щоб підтвердити свою згоду на збір, аналіз і повідомлення конкретних кількісних і якісних деталізованих даних про загрози, напади або насильство щодо журналістів¹³². Дані також мають бути диференційовані за статтю, щоб оцінити поширеність гендерно зумовлених загроз і нападів, і з огляду на поширеність зазіхань на журналісток в інтернеті, варто охопити насильство в інтернеті.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

Незалежне й ефективне розслідування

- У Нідерландах у випадках, коли застосування поліцією сили призводить до смертельних наслідків, незалежність розслідування забезпечує спеціалізоване Державне управління кримінальних розслідувань, яке проводить такі розслідування замість місцевої поліції. Про застосування сили потрібно негайно поінформувати Державне управління та якомога швидше повідомити місцевого прокурора. На пізніших стадіях розслідування та кримінального переслідування, якщо існує тісний зв'язок між місцевим прокурором і працівниками поліції, щодо яких ведеться розслідування, головний прокурор може призначити іншого прокурора. Остаточне рішення про порушення кримінальної справи приймає головний прокурор, а не місцевий¹³³.
- У Чеській Республіці, якщо на працівника поліції подають позов про ймовірне скоєння злочину, за його розслідування відповідає окрема організація (Генеральна інспекція служби безпеки).
- Щодо незалежних органів, відповідальних за розслідування скарг на працівників правоохоронних органів у кримінальних провадженнях:
 - у Великій Британії Незалежне управління з питань поведінки поліції розслідує скарги на дії поліції, Національного агентства з боротьби зі злочинністю, британської транспортної поліції та поліції Міністерства оборони;
 - в Ісландії незалежний і неупереджений виконавчий комітет (Комітет з контролю за поліцією Ісландії) отримує скарги на ймовірну злочинну поведінку працівників поліції (а також скарги на методи роботи). Зокрема, він розслідує випадки смерті або серйозних тілесних ушкоджень у зв'язку з роботою поліції. Якщо прокурор або інші державні органи чи установи отримують такі скарги, вони повинні негайно надіслати їх до комітету;
 - у Болгарії в Міністерстві внутрішніх справ є незалежний орган, який відповідає

¹³² Див. [Резолюцію Ради ООН з прав людини «Безпека журналістів»](#), №A/HRC/39/L.7, ухвалена на 39-й сесії 10-28 вересня 2018 р., с. 4.

¹³³ [«Забезпечення сприятливого середовища для журналістів у Нідерландах»](#), Герт Локхорст та Леон Трапман, за ред. Тарлах Макгонагла, 13 квітня 2018 р., сс.70, 73.

за розслідування корупції, зловживання владою й інших незаконних дій із боку поліції.

- В Україні створено Раду з питань свободи слова та захисту журналістів, щоб уважно стежити за розслідуванням злочинів, скоєних проти журналістів. До її складу входять працівники правоохоронних органів і представники медіаспільноти¹³⁴.
- Королівська прокуратура Великої Британії випустила посібник «Керівні принципи щодо кримінального переслідування в справах, які пов'язані з повідомленнями, надісланими через соціальні мережі». У цьому посібнику особливу увагу приділили боротьбі з гендерно зумовленим насильством в інтернеті, включно з насильством стосовно жінок у соціальних мережах.

Інші практичні/оперативні вимоги щодо припинення безкарності

Спеціалізовані слідчі підрозділи, які мають досвід у сфері захисту прав людини або інших ініціатив, призначені для розслідування злочинів, скоєних проти фізичної/моральної недоторканності журналістів

- У Нідерландах Голландська асоціація журналістів співпрацює з національною службою прокуратури щодо офіційних заяв журналістів про погрози та залякування. Укладена між прокуратурою, поліцією та журналістськими організаціями в Нідерландах «Угода Керівної групи для боротьби з агресією і насильством щодо журналістів» передбачає, що органи прокуратури й поліції активно розроблятимуть політику, яка забезпечить пріоритетність виявлення та кримінального переслідування за агресію й насильство щодо журналістів із боку представників поліції та прокуратури, випускаючи посібники та організовуючи тренінги. В угоді також наголошено на необхідності забезпечення якості розслідувань і звітів поліції й наведено вимогу щодо того, що в таких справах органи прокуратури повинні застосовувати суворішу міру покарання.
- У Косово підрозділ поліції з розслідування тяжких злочинів було призначено відповідальним за розслідування злочинів проти журналістів, і в судах були призначені координатори – цій ініціативі довірене пришвидшення успішного кримінального переслідування в справах, які перебували на розгляді протягом чотирьох років¹³⁵.
- У Колумбії при прокуратурі є спеціальний підрозділ, який розслідує злочини, скоєні проти журналістів.
- В Україні Кримінальний кодекс передбачає конкретні правопорушення, за які настає кримінальна відповідальність за різні види нападів на журналістів і втручання в їхню діяльність. Генеральна прокуратура та Національна поліція розробили методичні вказівки щодо кримінальних розслідувань таких злочинів. Крім того, близько 750 слідчих поліції пройшли підготовку з питань ефективного кримінального переслідування за правопорушення проти журналістів, і на рівні кожного району й області були накопичені певні спеціальні знання.
- У Сербії 2015 року прокуратура видала інструкцію, де першочергову увагу приділено кримінальним злочинам, скоєним проти осіб, які працюють у сфері інформації, і вимагає збирати статистику щодо таких справ. Вона також готує до

¹³⁴ Див. [«Аналіз окремих положень Кримінального кодексу України щодо злочинів проти працівників ЗМІ»](#), підготовлений Даріаном Павлі, консультантом Ради Європи, жовтень 2017 р.

¹³⁵ [Західно-Балканська регіональна платформа захисту свободи медіа та безпеки журналістів «Показники КОСОВО за рівнем свободи ЗМІ та безпеки журналістів, 2018 р.»](#), Петріт Чоллаку.

випуску нову обов'язкову інструкцію, що містить рекомендації про те, як діяти у випадку злочинів проти журналістів, а також передбачає високий пріоритет цих справ. Сербія також створила Постійну робочу групу з питань безпеки журналістів, мета якої – забезпечити швидкий і ефективний зв'язок між органами прокуратури, Міністерством внутрішніх справ та асоціаціями журналістів, коли журналісти зазнають загроз або нападів. В їхніх адміністраціях створено контактні пункти для прискореного повідомлення та вирішення проблем у таких випадках.

- У Чорногорії 2018 року головний прокурор видав обов'язкову для всіх прокурорів вказівку посилити роботу у справах про насильство щодо журналістів і примусив надавати щомісячні звіти про досягнуті результати.
- У Мексиці спеціальний прокурор із питань злочинів проти свободи вираження поглядів наділений повноваженнями скеровувати, координувати та контролювати розслідування, а в разі потреби притягати до відповідальності за злочини, скоєні проти журналістів¹³⁶. Водночас він виніс обвинувачувальні вироки в дуже небагатьох справах про вбивства журналістів. Журналісти та громадянське суспільство виявили, що офіс спеціального прокурора здійснює свої повноваження повільно, почасти тому, що завеликий тягар зобов'язань лягає на те, щоб спочатку встановити, чи пов'язаний злочин із діяльністю жертви як журналіста, а не проводити розслідування, а вже потім – визначати, чи це дійсно так¹³⁷.
- У Швеції у Плані дій «Захист свободи слова – заходи із захисту журналістів, виборних представників та митців від загроз і ворожнечі» перераховано низку заходів, спрямованих на посилення процедур розслідування/переслідування за злочини, скоєні проти журналістів, зокрема:
 - правопорушення, які загрожують основним правам і свободам та вільному вираженню думок, розслідують підрозділи шведської поліції з питань дотримання демократії та злочинів на ґрунті ворожнечі, якщо такі створені в певній місцевості;
 - якщо є підозра, що злочин скоєно з наміром вплинути на вільне вираження думки, шведська поліція повинна звернути особливу увагу на те, чи можуть такі загрози або переслідування призвести до відмови з боку журналіста (або виборного представника чи митця) від «діяльності в публічній сфері»;
 - для всіх працівників поліції, які можуть мати справу з порушеннями прав людини (зокрема й тих, хто реєструє скарги), розробляють внутрішню програму онлайн-навчання з метою покращення їхніх навичок і поглиблення знань;
 - уряд має намір контролювати роботу шведської поліції в цій сфері та вимагати звітності про вжиті заходи;
 - головний прокурор надав уряду огляд і аналіз того, як суди оцінюють кримінальну відповідальність за злочини проти виборних представників. Дослідження вказує на те, що шведській поліції та органам прокуратури потрібно посилити процедури прийому жертв і реєстрації звітів, щоб прискорити розслідування і судові розгляди. Ця робота, ймовірно, вплине і

¹³⁶ Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини [«Безпека журналістів»](#), A/HRC/24/23, 01.07.2013 р., с. 8.

¹³⁷ [«Захист журналістики: як національні механізми та журналісти вирішують проблему безкарності. Порівняльний аналіз практики в семи країнах»](#), Міжнародна підтримка медіа (International Media Support), 2017 р., с. 40.

на журналістів;

- органам прокуратури Швеції доручено повідомляти про заходи, вжиті для посилення здатності органів влади протидіяти загрозам і порушенням в інтернеті.
- В Естонії для розгляду справ про загрози та домагання в інтернеті було створено спеціалізований суд із розгляду справ про переслідування в інтернеті, а судді та працівники правоохоронних органів отримали спеціальні знання щодо цього.

Спеціальні судові або позасудові розслідування/запити незалежних спеціалізованих органів

- У Сербії 2013 року було створено Комісію з розслідування вбивств журналістів для відновлення нерозкритих справ про вбивства журналістів (справи Курувії, Пантича та Вуясиновича) і підвищення обізнаності про загрози та проблеми із безпекою. Комісія складається з представників журналістської спільноти, Міністерства внутрішніх справ та органу національної безпеки Сербії – Агентства з інформаційної безпеки. Вона спостерігає за змішаними слідчими групами інспекторів поліції та представників служб безпеки в кожній справі про вбивство. Також вона допомагає відстежувати напади на журналістів і повідомляти про них. Комісія допомагає збирати докази та надає іншу допомогу слідству, працюючи на стадії розслідування, але не на стадії судового розгляду. Результатом її діяльності є порушення кримінальних справ проти чотирьох підозрюваних у вбивстві 1999 року Славка Курувії, засновника та редактора першої приватної щоденної газети в Сербії¹³⁸.
- У Чорногорії було створено незалежну комісію, до якої увійшли працівники поліції та прокуратури, а також представники медіа. Вона стежить за діяльністю компетентних органів із розслідування старих і недавніх погроз та насильства (включно з убивствами) щодо журналістів і їхнього майна.
- В Україні колишня Адміністрація президента створила багатосторонню групу, до якої входять представники НУО та правоохоронних органів.
- Коли поліції США не вдалося повністю розслідувати вбивство каліфорнійського журналіста, група місцевих журналістів і редакторів об'єднала зусилля та провела власне розслідування. Вони виявили й оприлюднили докази, які не врахувала поліція, і в результаті вбивці були засуджені.

Посилення покарання для державних службовців, які через недбальство, співучасть або свідомо діють у спосіб, що перешкоджає розслідуванню, притягненню до відповідальності або покаранню осіб, винних у скоєнні злочинів

- В Україні Кримінальний кодекс криміналізує поведінку суддів, які свідомо виносять несправедливий вирок, постанову чи наказ, зокрема з метою перешкодити законній професійній діяльності журналіста.
- Кримінальні кодекси України, Сербії, Грузії, Швеції, Франції та Вірменії передбачають конкретні правопорушення, пов'язані з порушенням свободи вираження поглядів та/або присвячені захисту журналістів, передбачаючи суворіші санкції, ніж у звичайних ситуаціях:

¹³⁸ [«Захист журналістики: як національні механізми можуть захистити журналістів і розв'язати проблему безкарності](#). Порівняльний аналіз практики в семи країнах», Міжнародна підтримка медіа (International Media Support), 2017 р., с. 40.

- Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за «перешкоджання законній професійній діяльності журналістів», «погрози або насильство стосовно журналіста», «умисне знищення або пошкодження майна журналіста», «зазіхання на життя журналіста», «захоплення журналіста в заручники».
- Кримінальний кодекс Грузії передбачає кримінальну відповідальність за «зазіхання на свободу слова» й «незаконне втручання в діяльність журналістів».
- Кримінальний кодекс Сербії передбачає кримінальну відповідальність за «створення загрози безпеці працівників медіа або їхніх найближчих родичів», «порушення свободи слова та публічного виступу» і «запобігання друку й поширенню друкованих матеріалів і трансляції програм». Крім того, у Кримінальний кодекс Сербії входять положення, які кваліфікують певні злочини проти журналістів (наприклад убивство) як злочини з обтяжливим складом.
- Кримінальний кодекс Швеції передбачає кримінальну відповідальність за «незаконне примушування або незаконні погрози з наміром вплинути на формування громадської думки або зазіхання на свободу дій усередині політичної організації, торговельного чи промислового об'єднання і тим самим поставити під загрозу свободу слова, зібрань або об'єднань».
- Кримінальний кодекс Франції передбачає кримінальну відповідальність за «узгоджене втручання в здійснення права на свободу вираження поглядів із застосуванням погроз» і «узгоджене перешкоджання здійсненню права на свободу вираження поглядів за допомогою побиття, насильства, нападу, руйнування або приниження».
- Кримінальний кодекс Вірменії також передбачає кримінальну відповідальність за перешкоджання журналістській роботі або примус журналістів до поширення або непоширення інформації. Покарання збільшується, якщо злочин скоєно посадовою особою, що зловживає своїм становищем. Якщо дії скоюють із застосуванням насильства або погроз щодо журналістів чи їхніх найближчих родичів, це карається позбавленням волі.

Збір статистичних даних та інші заходи, необхідні для припинення безкарності

- У Німеччині злочини, скоєні з політичних мотивів, реєструє Служба звітування кримінальної поліції. З 1 січня 2016 року політично мотивовані злочини, спрямовані проти медіа, виділено в окрему категорію.
- У Сербії відповідно до вказівки прокурора з 1 січня 2016 року органи прокуратури ведуть статистику кримінальних злочинів, скоєних проти осіб, які виконують роботу в суспільних інтересах у сфері інформації, а також щодо нападів на веб-сторінках медіа. Кожне пред'явлене кримінальне звинувачення підлягає окремому обліку, куди входять дані про журналіста/медіаучасника, кримінальний злочин, розпочате розслідування та винесене судове рішення.
- В Україні Генеральна прокуратура публікує статистичну інформацію про зареєстровані кримінальні злочини, скоєні проти журналістів, і результати досудових розслідувань. Вироки, зокрема у справах про погрози, фізичні напади та вбивства журналістів, публікуються на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень.

d. Пропозиції щодо імплементації

Незалежне й ефективне розслідування

- Потрібно проводити систематичні внутрішні перевірки якості роботи з розслідування злочинів, скоєних проти журналістів, із залученням представників медіа/інших зацікавлених сторін.
- Залежно від серйозності проблеми, може бути доцільним створення спеціалізованої прокуратури, компетентної в питаннях розслідування зазіхань на фізичну недоторканність журналістів та інших суб'єктів сфери медіа. Як альтернатива, може бути доцільним забезпечити, щоб кримінальне переслідування за такі злочини очолював головний прокурор, а не місцевий.
- Варто також розглянути питання про створення незалежного слідчого органу для розгляду кримінальних або дисциплінарних скарг щодо працівників поліції, де застосовуються статті 2 або 3 Конвенції, з метою забезпечення незалежності розслідування.

Інші практичні/оперативні вимоги щодо припинення безкарності

- Доцільно створити спеціалізовані слідчі підрозділи, що мають досвід у сфері захисту прав людини, працівники яких пройшли підготовку з питань безпеки журналістів та інших медіаучасників (див. пропозиції щодо реалізації, які стосуються навчання представників правоохоронних органів, у розділі II (B) (d) цього Посібника).
- Потрібно розробити спеціальні протоколи/методичні інструкції щодо кримінальних розслідувань і притягнення до відповідальності за злочини, скоєні проти журналістів та інших суб'єктів сфери медіа, щоб гарантувати, що розслідування й кримінальне переслідування ймовірних зазіхань на журналістів проводяться ефективно, швидко, ретельно, незалежно та неупереджено. Ці протоколи повинні, серед іншого:
 - підкреслювати важливість будь-якого такого розслідування/кримінального переслідування, належно беручи до уваги будь-які докази зв'язку з професійною діяльністю журналістів, расистськими поглядами й гендерними аспектами;
 - підкреслювати, що в контексті замовних убивств розслідування/переслідування не може вважатися належним, якщо не було докладено реальних зусиль для встановлення особи (осіб), які замовили таке вбивство;
 - гарантувати, що влада діє з власної ініціативи, щойно їй стає відомо про справу, що ініціатива найближчих родичів для порушення розслідування не потрібна;
 - забезпечити, щоб жертва або її найближчі родичі могли отримати інформацію про розслідування/переслідування й надати докази;
 - забезпечити, щоб у процедурах розслідування враховували гендерні аспекти, і не відмовляли журналісток від висвітлення офлайн або онлайн-атак на них; щоб їм надавали належну підтримку, включно з психосоціальною підтримкою;
 - забезпечити право журналістів та інших медіаучасників не розкривати свої конфіденційні джерела інформації;

- надати вказівки щодо того, як розслідувати погрози й інші кримінальні злочини проти журналістів та інших суб'єктів сфери медіа, які трапляються в мережі (включно з тими, які мають гендерний характер), підкреслюючи, що погрози та домагання в інтернеті, які рівносильні кримінальним злочинам, повинні переслідуватися та розглядатися як офлайн-правопорушення, а погрози життю й фізичній недоторканності, зокрема погрози зґвалтування, мають бути пріоритетом для кримінального переслідування.

Спеціальні судові або позасудові розслідування/запити незалежних спеціалізованих органів

- Державам необхідно вивчити можливість створення спеціалізованого механізму безпеки (наприклад, спеціальної комісії з розслідування), що відповідатиме за розв'язання проблем безкарності як окремого органу або спеціалізованого підрозділу, або програми в межах наявного органу. Такі механізми можуть допомогти правоохоронним органам, відповідальним за розслідування та кримінальне переслідування, разом із парламентарями, журналістами та іншими суб'єктами сфери медіа забезпечити ретельне та належне розслідування.
- Держави повинні вивчити можливість доручити національним правозахисним організаціям проводити позасудові розслідування випадків порушення прав людини, щоб сприяти встановленню фактів, без заподіяння шкоди для державних органів кримінального переслідування та розслідування, уповноважених притягати винних до відповідальності.

Посилення покарання для державних службовців, які через недбальство, співучасть або свідомо діють у спосіб, що перешкоджає розслідуванню, притягненню до відповідальності або покаранню осіб, винних у скоєнні злочинів

- Варто розглянути можливість проведення правових реформ, щоб забезпечити:
 - скасування строків давності для кримінального переслідування за насильницькі злочини, скоєні проти журналістів та інших медіаучасників;
 - надання амністії та помилування за такі злочини тільки у виняткових випадках;
 - введення суворіших покарань щодо державних службовців, які через недбальство, співучасть або свідомо діють так, щоб перешкоджати розслідуванню, кримінальному переслідуванню або покаранню осіб, винних у скоєнні злочинів;
 - з урахуванням серйозності злочинів проти свободи вираження поглядів визнання їх окремою категорією злочинів або обтяжувальною обставиною, що веде до суворіших покарань.

Збір статистичних даних та інші заходи, необхідні для припинення безкарності

- Державні органи повинні реєструвати надійні деталізовані статистичні дані про кількість поданих скарг, розпочатих розслідувань, кримінальних переслідувань і обвинувальних вироків, пов'язаних із погрозами, фізичними нападами та вбивствами журналістів та інших медіаучасників. Ці дані потрібно також диференціювати за статтю, щоб документально зафіксувати масштаб і серйозність проблеми, зокрема ступінь безкарності, з метою розроблення стратегій реагування на неї.

В. Засоби правового захисту, які доступні журналістам і їхнім сім'ям

23. Держави-учасниці повинні гарантувати, що жертвам і, у відповідних випадках, їхнім сім'ям доступні ефективні й належні засоби правового захисту, зокрема юридична допомога, фінансова компенсація, медичне та психологічне лікування, переселення та надання притулку. Засоби правового захисту повинні враховувати культурні, етнічні, релігійні, гендерні й інші аспекти. Поточне або незавершене кримінальне переслідування не повинно перешкоджати одержувати цивільно-правові засоби юридичного захисту.

а. Показники

Особливі ризики	Заходи щодо запобігання ризикам або їх усунення
Недостатні засоби правового захисту, доступні для журналістів та інших медіаучасників та/або їхніх сімей	<ul style="list-style-type: none">• Доступні ефективні та належні засоби правового захисту, зокрема:<ul style="list-style-type: none">- правовий захист;- фінансова компенсація;- медичне та психологічне лікування, переїзд і притулок.- до процедури можуть бути залучені найближчі родичі жертви.

б. Довідкові матеріали та інші відповідні джерела

У разі скоєння нападів на журналістів та інших медіаучасників держави повинні вживати заходів для пом'якшення їхнього впливу, зокрема, шляхом надання таких послуг, як безплатна медична допомога, психологічна підтримка та юридичні послуги, а також допомога в переміщенні журналістів і їхніх сімей. Держави можуть також створити/зробити внесок у фонди або інші механізми, що забезпечують підтримку сім'ям загиблих журналістів, зокрема фінансову підтримку, гранти на освіту, медичне¹³⁹ та психологічне лікування. У Спільній декларації про злочини проти свободи вираження поглядів¹⁴⁰ пояснено, що в разі винесення обвинувального вироку за злочин проти свободи вираження поглядів жертвам повинні бути надані належні засоби правового захисту без необхідності для них звертатися з незалежними судовими позовами, зокрема фінансова компенсація та низка інших заходів для реабілітації постраждалих.

с. Цінні практики та ініціативи, що можуть застосовуватися у цій сфері

- Відповідно до Директиви ЄС 2012/29 «Про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину»:

¹³⁹ Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини [«Безпека журналістів»](#), A/HRC/24/23, 01.07.2013 р., п. 66.

¹⁴⁰ [Спільна декларація про злочини проти свободи вираження поглядів](#) Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй (ООН) з питань свободи думки та вираження поглядів, представника Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з питань свободи медіа, Спеціального доповідача Організації американських держав (ОАД) з питань свободи вираження поглядів та Спеціального доповідача Африканської комісії з прав людини і народів (АКПЛН) з питань свободи вираження поглядів та доступу до інформації, представлена 25 червня 2012 р., п. 5.

- держави-учасниці повинні розглянути можливість створення «універсальних центрів», які задовольнятимуть численні потреби жертв під час участі в кримінальному провадженні, зокрема потребу в отриманні інформації, допомоги, підтримки, захисту та компенсації (див. преамбулу);
- стаття 4 передбачає, що з моменту першого контакту з компетентним органом жертви повинні бути проінформовані про: а) тип підтримки, яку вони можуть отримати і від кого, зокрема, доступ до медичної допомоги, будь-якої спеціальної підтримки, включно з психологічною підтримкою й альтернативним місцем проживання; б) процедури подання скарг у зв'язку з кримінальним правопорушенням і їхню роль у зв'язку з такими процедурами; в) способи й ситуації, коли вони можуть отримати захист, зокрема заходи захисту; г) спосіб і ситуації, коли вони можуть отримати доступ до консультацій із юридичних питань, правової допомоги й інших видів консультацій; ґ) способи та ситуації, коли вони можуть отримати компенсацію;
- стаття 8 передбачає, що жертви повинні мати безплатний доступ до конфіденційних служб підтримки жертв, а також спеціалізованих служб підтримки до, під час і впродовж необхідного часу після завершення кримінального провадження. Члени сім'ї повинні мати доступ до служб підтримки жертв відповідно до їхніх потреб і ступеня шкоди, заподіяної в результаті кримінального злочину, скоєного проти потерпілого. Такий доступ не залежить від того, чи подав потерпілий/член сім'ї офіційну скаргу;
- стаття 9 передбачає, що служби підтримки жертв повинні щонайменше надавати:
 - а) інформацію, консультації та підтримку, що стосуються прав жертв, зокрема, про доступ до національних схем компенсації за шкоду, заподіяну злочинцем, а також про роль жертви в кримінальному провадженні, зокрема й про підготовку до відвідування судових слухань;
 - б) інформацію про будь-які наявні відповідні спеціалізовані служби підтримки або пряме скерування до них;
 - в) емоційну/психологічну підтримку;
 - г) консультації з фінансових і практичних питань, пов'язаних зі злочинцем;
 - ґ) рекомендації, що стосуються ризику та запобігання вторинній і повторній віктимізації, залякуванню й відплаті.
 Спеціалізовані служби підтримки повинні забезпечувати:
 - а) притулок або інше відповідне тимчасове житло для жертв, які потребують безпечного місця через неминучий ризик вторинної та повторної віктимізації, залякуванню й помсти;
 - б) адресну та комплексну підтримку жертв з особливими потребами, як-от жертв сексуального насильства, жертв гендерно зумовленого насильства та жертв насильства у близьких стосунках, зокрема психологічну підтримку та консультації.
- В Україні Закон «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» гарантує фінансову допомогу з боку держави журналісту/журналістці та його/її сім'ї в разі заподіяння йому/їй шкоди або смерті в результаті нападу.
- У Швеції, якщо правопорушник не може відшкодувати збитки родині жертви/жертві, й остання не має страхування, яке повністю покриває заподіяні їй збитки або

травми, жертва/її родина може мати право на отримання фінансової компенсації від держави, відомої як компенсація за шкоду, заподіяну злочином. Компенсація за втрату утримання виплачується членам сім'ї, які за законом мають право на утримання покійним або перебувають на його утриманні будь-яким іншим способом, якщо таке утримання виплачувалося в момент смерті або якщо можна припустити, що воно було б сплачене невдовзі після цього.

d. Пропозиції щодо імплементації

- Держави – учасниці ЄС повинні, якщо вони ще не зробили цього, перенести в національне законодавство положення Директиви ЄС «Про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину», яка містить стандарти захисту жертв від подальшої віктимізації та страждань, для отримання відповідної підтримки протягом усього судового процесу й доступ до правосуддя, а також належний доступ до компенсації. Країни, що не входять в ЄС, можуть черпати натхнення з цієї Директиви.
- Доступ до належної державної допомоги має забезпечуватися на якомога ранніх стадіях кримінального розслідування.
- Посилення захисту свідків у справах, пов'язаних із нападами на журналістів (див. Розділ III (А) цього Посібника з імплементації).

Додаток

Інструмент самооцінювання щодо обраних тем, які стосуються захисту журналістики та безпеки журналістів та інших медіаучасників, компонентів «Захист» та «Судове переслідування» Керівних принципів Рекомендації СМ/Рес(2016)4

<i>Запитання</i>	<i>Відповідь держави</i>
Політична прихильність /стратегія	
Чи виражав уряд (наприклад, шляхом декларування чи іншого документа/ висловлювання) політичну прихильність щодо питання безпеки журналістів та інших медіаучасників, підкреслюючи важливу роль журналістів у демократичному суспільстві?	
Чи уряд розробив та ухвалив національний план дій/стратегію щодо безпеки журналістів, розпочав комплексну та ефективну програму дій, зокрема з пріоритетами терміновості та належними ресурсами для їхньої імплементації?	
Захист	
Механізми раннього повідомлення, швидкої відповіді та заходів із захисту з метою безпеки журналістів (пункти 8-10 Рекомендації)	
Чи було вжито тимчасових захисних заходів, доступних для журналістів та інших медіаучасників, у разі загрози застосування насильства? Якщо так:	
➤ Які процедури застосування запобіжних/ попереджувальних форм тимчасового захисту?	
➤ Чи повинен заявник сплачувати кошти?	
➤ Скільки часу проходить від моменту видання припису та набуття ним законної сили?	
➤ Які юридичні санкції (кримінальні/інші) можуть бути застосовані у випадку порушення цих приписів?	
➤ Чи можуть заходи тимчасового захисту надаватися ймовірному потерпілому незалежно від того, чи бажає він/вона звернутися в суд?	
➤ Чи є практичні приклади приписів щодо тимчасового захисту журналістів та інших медіаучасників?	

Чи створено гарячі лінії, онлайн-платформи чи цілодобові контактні пункти у надзвичайних ситуаціях для забезпечення того, щоб журналісти та інші медіаучасники мали негайний доступ до засобів захисту, коли їм загрожує небезпека? Якщо так:	
➤ Хто ними керує: медіаорганізації, громадянське суспільство чи державні органи?	
➤ Чи працюють вони цілодобово?	
➤ Якщо ними керує держава:	
○ Чи забезпечено суттєвий нагляд з боку громадянського суспільства?	
○ Чи забезпечується конфіденційність або анонімність постраждалої особи?	
➤ Якою є щорічна кількість дзвінків журналістів та інших медіаучасників?	
Чи органи державної влади створили координаційний механізм для швидкої відповіді на повідомлення про загрози на Платформі Ради Європи, що стосується держави-учасниці? Якщо так, то як функціонує координаційний механізм?	
У випадках, коли життю та здоров'ю журналістів та інших медіаучасників загрожують реальні та безпосередні ризики, чи повинні правоохоронні органи проводити індивідуальну оцінку ризиків з метою визначити специфічні потреби із захисту постраждалого? Чи проводиться така оцінка? Якщо так, то:	
➤ Як вона працює?	
У випадках реального та безпосереднього ризику для життя чи здоров'я – які заходи захисту доступні для журналістів та інших медіаучасників з боку поліції? Відповідно до яких положень?	
➤ Чи надається добровільна евакуація у безпечне місце? Якщо так, то відповідно до яких положень і за якою процедурою, іншими словами:	
○ Який орган видає рішення?	
○ Скільки часу проходить від моменту видання припису до набуття ним чинності?	
○ Чи здійснювалася будь-коли добровільна евакуація журналістів чи інших медіаучасників?	

➤ Чи враховують ці заходи гендерний контекст (беручи до уваги специфічні гендерні небезпеки, з якими стикаються журналістки та інші медіаучасниці)?	
Чи запровадила держава комплексний національний механізм для журналістів та інших медіаучасників ¹⁴¹ ? Якщо так, то як він працює:	
➤ Хто є його бенефіціаром?	
➤ Чи проводиться оцінка ризику летальності?	
➤ Який вид заходів із захисту він може надати?	
У випадку, якщо поліцейський захист надається журналістам та іншим медіаучасникам, яким загрожує насильство, чи проходив навчання відповідний персонал щодо стандартів прав людини та гендерно специфічного насильства?	
Навчання щодо захисту журналістів (пункт 12 Рекомендації)	
Чи було розроблено протоколи або навчальні програми для працівників державних органів, таких як судді, прокурори, правоохоронці щодо безпеки журналістів та інших медіаучасників? Якщо так: <i>[будь ласка, надайте окремо відповідь для кожної з категорій: судді, прокурори, правоохоронці]</i>	
➤ Скільки таких фахівців пройшли навчання протягом року?	
➤ Чи передбачає таке навчання підвищення обізнаності про важливу роль у демократичному суспільстві, яку відіграють журналісти та інші медіаучасники?	

¹⁴¹ Кілька держав, що не входять до Ради Європи, створили національні механізми захисту/безпеки і здатні надати фізичний захист, в якому беруть участь як правоохоронні органи, так і представники громадянського суспільства та медіа (наприклад, наведені в Посібнику колумбійські та мексиканські приклади). Ці механізми зазвичай призначені для журналістів, які працюють із питаннями високого ризику, такими як корупція та організована злочинність, і охоплюють випадки нападів та спроб нападів, а також реальні загрози. В ідеалі після отримання повідомлення про загрозу від журналістів механізм повинен проводити оцінку летальності ризику, серйозності ситуації, щоб розробити план із безпеки та забезпечити, коли це необхідно, захист журналістів та інших медіаучасників. Він повинен забезпечити надання потерпілим інформації про різні види служб підтримки та доступні їм правові заходи. Після будь-якого визначення того, що особа потребує захисту, механізм повинен мати можливість забезпечити матеріальні заходи захисту, а також передбачити стратегію припинення підтримки журналіста.

<p>➤ Чи у процесі навчання звернуто увагу на потенційний зв'язок між насильством/погрозами щодо журналістів та інших медіаучасників та їхньою професійною діяльністю, що має бути взятий до уваги під час розслідування?</p>	
<p>➤ Чи розглядає він роль журналістів та інших медіаучасників під час висвітлення публічних демонстрацій або подій в зонах конфліктів чи під час надзвичайного стану?</p>	
<p>➤ Чи підкреслено у процесі навчання, що погрози та залякування в інтернеті, які прирівнюються до кримінального правопорушення, повинні каратися і розслідуватися так, як і злочини, скоєні офлайн?</p>	
<p>○ У цьому випадку чи існує пояснення того, як розслідувати погрози та інші кримінальні правопорушення, скоєні онлайн?</p>	
<p>○ Чи робиться окремий наголос на тому, що загрози життю та здоров'ю, зокрема й загроза зґвалтування, повинні вважатись пріоритетними для притягнення до відповідальності?</p>	
<p>Чи навчання суддів зосереджене на запобіганні свавільного застосування обмежувального законодавства, такого як законодавство про дифамацію, антитерористичну діяльність, національну безпеку, громадський порядок, мову ворожнечі, образу релігійних почуттів та пам'яті?</p>	
<p>Дискримінаційне та свавільне застосування законодавства чи санкцій з метою примусу журналістів та інших медіаучасників мовчати (пункт 13 Рекомендації)</p>	
<p>Чи існують законодавчі та/або інші заходи для запобігання зловживанню законодавством та судовим процесом (зокрема необґрунтоване, недобросовісне чи зловмисне застосування юридичного процесу) з метою залякування чи примусу до мовчання журналістів та інших медіаучасників?</p>	
<p>➤ Чи існують правила та стандарти щодо кримінальної та цивільної відповідальності, метою яких є запобігання «судовому туризму»?</p>	

➤ Чи ухвалене законодавство, що запобігає стратегічним позовам проти участі у громадському житті?	
➤ Чи доступна журналістам схема надання правової допомоги, яка спрямована на забезпечення належної можливості представляти власні справи?	
Чи було проведено перегляд законодавства про дифамацію, антитерористичну діяльність, національну безпеку, громадський порядок, мову ворожнечі, законів про образу релігійних почуттів та пам'яті для забезпечення того, щоб основні терміни та поняття були визначені з достатньою точністю, з метою уникнення зловживань, та чи передбачають ці закони існування гарантій, що відповідають стандартам свободи вираження поглядів?	
Якщо перегляд законодавства про дифамацію відбувся, чи розв'язав він такі питання:	
Чи пропорційними є передбачені санкції?	
➤ Який тип покарань (цивільні, адміністративні або кримінальні) передбачено відповідно до законів про дифамацію у вашій юрисдикції?	
➤ Чи передбачене тюремне ув'язнення як вид покарання? Якщо так, то чи їхнє застосування є винятковим заходом у випадку серйозного порушення прав людини?	
➤ Чи передбачають закони про дифамацію підвищений рівень захисту для публічних осіб та голів держав/монархів?	
➤ Чи передбачають закони про дифамацію запобіжні заходи для збереження свободи вираження поглядів, зокрема й такі механізми захисту, як правда/суспільний інтерес/критичні коментарі?	
➤ Чи є доступними низка засобів цивільного правового захисту як альтернатива відшкодуванню (вибачення або накази про внесення правок)? Чи доступними є заходи, що передбачають швидкий розгляд, чи є низькозатратними?	

<p>➤ Чи надається позасудовим органам, таким як пресреди, сприяння у пропорційному реагуванні на випадки дифамації?</p>	
<p>Роль журналістів та інших медіаучасників у висвітленні демонстрацій та інших подій (пункт 14 Рекомендації)</p>	
<p>Чи створено канали комунікації між журналістськими організаціями і силами безпеки та прокурорами щодо забезпечення порозуміння та хороших робочих відносин? Якщо так:</p>	
<p>➤ Наскільки регулярно відбувається комунікація цими каналами? Чи спеціальні зустрічі/обміни організуються перед проведенням значних подій, як-от вибори, протести, спортивні матчі?</p>	
<p>➤ Як призначаються контактні особи для забезпечення комунікації між правоохоронцями, медіа та прокурорами?</p>	
<p>➤ Чи розроблено рекомендації для правоохоронців, що передбачають перелік прав представників медіа у ситуаціях із потенційними порушеннями (як-от демонстрації) та правила щодо ідентифікації медіа? Та</p>	
<p>○ Якщо так, то чи ці рекомендації роз'яснюють, що у випадку відсутності можливості надати документацію, що підтверджує їхній статус, журналістами та іншими медіаучасниками, правоохоронці повинні перевірити цей статус за допомогою інших способів?</p>	
<p>Ворожість до журналістів та ставлення їхньої роботи під сумнів з боку державних органів (пункт 15 Рекомендації)</p>	
<p>Чи публічно засуджують державні посадові особи всі випадки загроз та насильства щодо журналістів та інших медіаучасників, і якщо так, то які приклади цього є?</p>	
<p>Судове переслідування та безкарність</p>	
<p>Вимоги до ефективного розслідування та вимоги до оперативності для викорінення безкарності (пункти 17-22 та 24 Рекомендації)</p>	

Чи були вжиті конкретні заходи, зокрема створення спеціалізованого відділу прокуратури для розслідування нападів на фізичну цілісність журналістів та інших медіаучасників та інших злочинів проти свободи вираження поглядів?	
Чи розслідування погроз/насильства щодо журналістів проводяться спеціально створеними підрозділами правоохоронних органів? Якщо так, то чи пройшли вони навчання з міжнародних стандартів прав людини?	
Чи було розроблено спеціальні протоколи/методичні рекомендації для правоохоронців/прокурорів щодо кримінальних розслідувань злочинів, учинених проти журналістів, для забезпечення ефективного, оперативного, ретельного, незалежного та неупередженого розслідування таких злочинів?	
➤ Якщо так, то що передбачають такі методичні рекомендації для правоохоронців та прокурорів?	
Як держава забезпечує незалежність та неупередженість органів розслідування, тобто що будь-яка посадова особа чи інституція, що причетна до справи, усувається від розслідування?	
➤ Чи є незалежні органи для подання скарг щодо поліції?	
➤ Як вони функціонують?	
Чи держава збирає статистику щодо кількості: <ul style="list-style-type: none"> - скарг зареєстрованих; - відкритих проваджень; - розслідуваних справ; - судових вироків, що пов'язані з погрозами, нападами та вбивствами журналістів та інших медіаучасників?	
Якщо так, то чи ця інформація дезагрегована на основі гендерної належності?	
Чи є приклади успішного розслідування за насильство та залякування журналістів усього ланцюга залучених: підбурювачів/замовників та виконавців?	

Чи мають злочини, скоєні державними службовцями щодо журналістів та інших медіаучасників, зокрема неналежне поводження, строки давності?	
Чи передбачає ваша правова система обтяжувальні санкції щодо державних службовців, які через недбальство, співучасть чи свідомо діють для перешкоджання розслідуванню чи покаранню винних у таких злочинах?	
Чи визнає ваша правова система злочини проти свободи вираження поглядів окремою категорією злочинів, або як обтяжувальну обставину, що спричиняє посилення покарання?	
Чи передбачає ваша правова система амністію та помилування за напади/вбивства журналістів та інших медіаучасників лише у виняткових випадках?	
Засоби правового захисту, доступні журналістам та найближчим родичам (пункт 23 Рекомендації)	
Які типи послуг/засобів правового захисту/підтримки пропонує держава журналістам та іншим медіаучасникам (і, де це можливо, їхнім сім'ям), які стали жертвами насильства до, під час та після кримінального провадження?	
Чи запровадила держава заходи щодо підтримки та компенсації сім'ям убитих журналістів? Якщо так, чи передбачені ці заходи в бюджеті?	
Розслідування безкарності незалежними спеціалізованими органами (пункт 25 Рекомендації)	
Чи існують позасудові механізми, такі як парламентські чи інші громадські розслідування, омбудсмени та/або незалежні комісії, які доповнюють судові засоби захисту у випадках вбивств, нападів та жорстокого поводження з журналістами та іншими медіаучасниками? Якщо так:	
➤ Який тип розслідування вони проводять і які засоби правового захисту вони можуть здійснити?	
➤ Чи передбачають вони участь медіа та/або громадянського суспільства?	
➤ Скільки таких розслідувань було здійснено?	

Рівень насильства щодо журналістів зростає у всіх державах – учасницях Ради Європи: напади стають дедалі серйознішими, які у деяких випадках переростають у вбивства та підривання автомобілів, а також інші форми фізичного насильства й погроз. Цей Посібник з імплементації покликаний надати державам-учасницям конкретні відповіді на запитання про те, що можна й потрібно зробити для захисту журналістів та інших суб'єктів сфери медіа.

Це досягається через надання більшої уваги Рекомендації Комітету міністрів про захист журналістики та безпеки журналістів й інших медіаучасників, зокрема, посиленням на судову практику Європейського суду з прав людини та інші джерела. Що ще важливіше, у Посібнику наведено конкретні цінні практики в цій галузі та надано пропозиції щодо виконання Рекомендації з метою вивести проблему безпеки й безкарності зі сфери простої теорії та реалізувати дієві заходи. Інструмент самооцінювання, запропонований цим Посібником, покликаний допомогти державам-учасницям об'єктивно оцінити стан виконання Рекомендації в їх відповідних юрисдикціях.

www.coe.int/freedomofexpression

UKR

Держави – учасниці Європейського Союзу вирішили поєднати свої ноу-хау, ресурси та долі. Разом вони збудували зону стабільності, демократії та сталого розвитку, зберігаючи при цьому культурне розмаїття, толерантність та громадянські свободи. Європейський Союз прагне поділитися своїми досягненнями та цінностями з країнами та народами за його межами.

<https://europa.eu>

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 47 держав-учасниць, разом зі всіма державами-учасницями Європейського Союзу. Усі держави-учасниці Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-учасницях.

www.coe.int

Публікація співфінансується
Європейським Союзом

